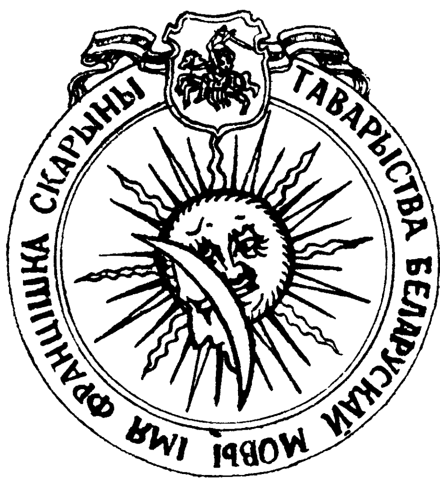
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990г.)

№ 27(187)

6 ліпеня 1994 г.

Кошт -- 150 рублёў

Пра «мяккую» русіфікацыю, альбо Антановіч там, Антановіч тут

Стар. 2

Маліцца на роднай мове — найлепей дагадзіць Богу

Стар. 3

ПОСТУП ТЫДНЯ

УРАЧЫСТА АДЗНАЧАЕ БЕЛАРУСЬ 50-ГОДДЗЕ ВЫЗВАЛЕННЯ АД НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ. Народ аддае дань павагі ветэранам вайны, а таксама тым, хто загінуў у змаганні з карычневай фашысцкай навалай.

* * *

РЫХТУЮЧЫСЯ ДА ДРУГОГА ТУРА ПРЭЗІДЭНЦКІХ ВЫБАРАЎ, грамадскасць Беларусі актыўна аналізуе вынікі галасавання ў першым. Адзначаецца выбар Менска. В.Кебічу тут аддадзена толькі чацвёртае месца і адпаведна 18,2 працэнта галасоў выбаршчыкаў, якія прыйшлі на выбарчыя ўчасткі. А.Лукашэнка заняў першае месца, але следам за ім з невялікім адрывам ішоў С.Шушкевіч, адпаведна — 26,5 і 21,2 працэнта. Трэцім быў З.Пазьняк —20,9 працэнта галасоў.

* * *

ДРУГІ ТУР ПРЭЗІДЭНЦКІХ ВЫБАРАЎ, ЯК ПАВЕДАМІЎ ЦЭНТРВЫБАРКАМ, АДБУДЗЕЦЦА 10 ЛІПЕНЯ.

* * *

КАНДЫДАТ У ПРЭЗІДЭНТЫ А.ЛУКАШЭНКА СКАЗАЎ ЖУРНАЛІСТАМ, што старшыня Камітэта дзяржбяспекі даручыў начальнікам абласных упраўленняў КДБ дамовіцца аб сумесных (?) дзеяннях са старшынямі выбарчых камісій. А.Лукашэнка лічыць: справа можа ісці аб фальсіфікацыі вынікаў галасавання другога тура. З КДБ паведамілі, што там увогуле палітыкай не займаюцца і служаць беларускаму народу.

* * *

ЁСЦЬ ЗВЕСТКІ, паведаміў журналістам кандыдат у прэзідэнты А.Лукашэнка, аб спробах начальнікаў высокіх рангаў вывезці за межы Беларусі вялікую колькасць каштоўных металаў і капіталаў. Другі кандыдат у прэзідэнты, В.Кебіч, выказаўся наконт гэтай заявы ў тым сэнсе, што вывозіць практычна няма чаго.

* * *

ПАЛІТЫЧНАЯ НЕСТАБІЛЬНАСЦЬ ВЕЛЬМІ ПЕРАШКАДЖАЕ наладжваць нармальную гаспадарчую дзейнасць. Вярнуўшыся з Жэневы, Старшыня Вярхоўнага Савета Мечыслаў Грыб паведаміў журналістам, што беларускай дэлегацыі давялося многа пераконваць заходнееўрапейскіх прадпрымальнікаў, каб яны не баяліся ўкладваць капіталы ў развіццё эканомікі Беларусі. Але бізнесмены насцярожаны валтузнёй з аб'яднаннем грашовых сістэм Расіі з Беларуссю. «Яны разумеюць, — сказаў журналістам М.Грыб, — што ў бліжэйшы час аб'яднання не адбудзецца, і мы з імі не спрачаемся, таму што згодныя».

* * *

АПЫТВАЮЧЫ БЕЛАРУСАЎ, сацыёлагі, згодна са звесткамі агенцтва РІД, толькі дзіву даюцца памкненням нашага насельніцтва. З аднаго боку, ёсць пакуль немалая колькасць прыхільнікаў аб'яднання грашовых сістэм Беларусі і Расіі, а з другога —толькі 39,6 працэнта апытаных такую меру згодны падтрымаць, калі яна пацягне за сабой падпарадкаванне Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь ураду суседняй дзяржавы. Калі ж вынікам аб'яднання стане здача незалежнасці Беларусі, то колькасць прыхільнікаў адзінай грашовай сістэмы ўвогуле памяншаецца да 24,5 працэнта апытаных жыхароў нашай краіны.

* * *

АДНА З САМЫХ «СВЕЖЫХ» ПРЫПЕВАК, сабраных студэнтамі і выкладчыкамі Віцебскага педінстытута ў час выездаў на фальклорную практыку ў «глыбінку», прысвечана бессмяротнай на Усходняй Беларусі Сямёнаўне. Яна гучыць так: «Ой, Сямёнаўна, баба шумная, прэзідэнта выбірай — толькі разумнага!»

АЛЕ!

Арытмія «Пульса...»

«Русский или белорусский? — так называўся адзін з рэдакцыйных артыкулаў гомельскай шматтыражнай газеты «Пульс «Коралла» ў верасні мінулага года. Пагадзіцеся, сама пастаноўка пытання і месцы слоў у ім вельмі красамоўныя: спачатку згадваецца мова суседа, і толькі потым — дзяржаўная мова нашай краіны. А пытанне ўзнікла таму, што зацверджаная дзяржаўная праграма развіцця беларускай і іншых моў у рэспубліцы прадугледжвала ў 1991 — 1993 гг. перавесці выданне ўсіх шматтыражак на родную мову.

Але ж для рэдакцыі газеты гомельскага вытворчага аб'яднання «Карал» гэта, відаць, не з'яўляецца нарматыўным актам, абавязковым да выканання. Таму яна спачатку вырашыла «детально и всесторонне изучить проблему» магчымасці пераходу на беларускую мову. Пасля адпаведнага апытання высветлілася, што амаль тры чвэрці каралаўцаў — беларусы, для паловы іх — усё роўна, на якой з моў будзе выходзіць газета, толькі па-беларуску газету хацелі б чытаць усяго 11 працэнтаў, па-расійску — 42 працэнты.

Са сваіх даследаванняў рэдакцыя зрабіла такую выснову: «проводить прежнюю линию, т.е. печатать свою газету на двух языках». Але ж справа, па-першае, у тым, што «Пульс...» тут яўна збіваецца на арытмію, бо па-ранейшаму фактычна выдаецца толькі па-расійску. Па-другое, згаданая рэдакцыйная выснова ніяк не супадае з законным жаданнем нацыянальна свядомых супрацоўнікаў вытворчага аб'яднання «Карал» чытаць сваю газету на роднай мове. Да ўсяго, як жа не ўлічваць, што гэта аб'яднанне знаходзіцца не ў Расіі, а пераважная большасць занятых там людзей — беларусы. І, здаецца, зусім не да твару прафесійным журналістам «Пульса...» не спрыяць рэабілітацыі матчынага слова, якое, тым больш, зараз з'яўляецца дзяржаўнай мовай Рэспублікі Беларусь.

Генадзь ЛАГУНОВІЧ.
г.Менск.

АЛЕ!

У газетах

ПРАДСТАЎНІК ЗША ПРА БЕЛАРУСКУЮ ІДЭЮ

Як паведаміла менская незалежная газета «Свабода» (№ 24, 21—27 чэрвеня г.г), амерыканскі Часовы Паверaны сп.Джордж Крол, выступаючы на Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Беларуска-амерыканскія гістарычныя і культурныя ўзаемадачыненні...» (праводзілася ў беларускай сталіцы сёлета ў чэрвені) падкрэсліў, што амерыканцам яшчэ належыць зразумець унікальную гісторыю Беларусі — не толькі трагедыю беларускага народа.., але і ягоны росквіт як нацыі, якая пераадольвае вялізныя перашкоды, каб захаваць уласнае «я», і пры гэтым не памнажае нянавісці да іншых народаў. Прамоўца таксама адзначыў, што, на жаль, у рамках Еўропы гэта вельмі рэдкі выпадак такога праяўлення нацыянальнай ідэі.

Дыпламат вымушаны быў канстатаваць, што веды амерыканцаў пра Беларусь дагэтуль амаль нулявыя, а большасць амерыканскіх грамадзян нават не здолее знайсці гэту краіну на геаграфічных картах, не кажучы ўжо пра веданне беларускай гісторыі і культуры. Адначасова з гэтым на Беларусі, наадварот, усе грамадзяне добра ведаюць пра існаванне Злучаных Штатаў Амерыкі. Хоць, як працягваў сп.Джордж Крол, уяўленні беларусаў аб сучасных амерыканскіх рэаліях склаліся галоўным чынам пад уплывам кінастужак Галівуда, якія не заўжды малююць дакладны партрэт маёй краіны.

Дададзім, што цяпер разавы наклад «Свабоды» рэзка ўзрос (з 20 тыс. да 35 тыс. паасобнікаў). Газета зараз ніколі не залежваецца ў кіёсках, літаральна ідзе нарасхват, бо аператыўна паведамляе пераважна пра тое, пра што не піша ніхто.

М.В.

ДЗЕ І ШТО?

Берасцейскі «Шлях» у дарозе

У Берасці выдадзены рэкламны, легалізаваны травеньскі нумар незалежнай газеты беларускага Палесся «Шлях». Але гэта газета выходзіла «падпольна» яшчэ раней, у 1989—90 гадах. Наклады былі невялікія, аднак усе яны хутка разыходзіліся, бо былі сапраўдным глытком свежага паветра ў атмасферы хлусні і цынізму афіцыйнай прэсы. Газета «Шлях» давала інфармацыю, якая была не даспадобы тагачасным уладам, яе распаўсюджвальнікаў затрымлівала міліцыя, складалі пратаколы. Тады, у сакавіку 1989 года, быў зроблены першы крок на доўгім і цяжкім шляху да пабудовы дэмакратыі і адраджэння нашай Бацькаўшчыны.

Заснавальнікамі газеты з'яўляюцца: Берасцейская філія Беларускага рэспубліканскага фонду падтрымкі дэмакратычных рэформаў імя Льва Сапегі; Берасцейская рэгіянальная рада Беларускага народнага фронту «Адраджэнне»; Берасцейская гарадская філія Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады; Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі; грамадскае аб'яднанне «Стары горад».

Актыўны ўдзел у рэкламным нумары «Шляху» прынялі таксама берасцейскія літаратары Анатоль Дэбіш і Мікола Пракаповіч. Апошні змясціў верш «Малітва адчаю», прысвечаны гэтай падзеі, які заканчваецца наступнымі радкамі:

...Прыйшоў... І той жа край зьнямелы,
І на плячах адчаю цяжкі груз...
Яшчэ не вернік, я шапчу няўмела
Малітву да цябе. За Беларусь.

Рэдактарам газеты «Шлях» з'яўляецца таксама пісьменнік-берасцеец Алесь Касько.

В.БАРБОЛІН.

Пра «мяккую» русіфікацыю, Альбо Антановіч там, Антановіч тут

Цяпер і вы загаманілі,
З апекай выйшлі, як з зямлі.
А што ж дагэтуль вы рабілі,
А дзе ж дагэтуль вы былі?
/Янка Купала/

АПОШНІМ часам у саўмінаўскіх сродках масавай інфармацыі поруч з прапагандай «новага раю» — г.зв. «рублёвай зоны», «адзінай эканамічнай прасторы», «інтэграцыі», «канфедэрацыі», якія нібыта з'яўляюцца выратавальным кругам для тонучай эканомікі Беларусі, а для некага нават — «мэтай жыцця», акрэслілася яшчэ адна злавесная тэндэнцыя — спроба загамаваць поступ руху за нацыянальнае адраджэнне, злосныя выпады супраць вяртання нашаму народу гістарычнай спадчыны, супраць адраджэння беларускай мовы, нацыянальнай культуры. Ах як прагнуць «товарищи» павярнуць кола гісторыі да часоў застою, калі вешалі ордэны за вынішчэнне ўсяго беларускага, а злавесная тэорыя «зліцця нацый і іх моў» панавала на Беларусі. Сярод заўзятых магільшчыкаў беларушчыны тыпу сарокіных, нятылькіных, казловых і іх хаўрусу з кіруючай у Вярхоўным Савеце фракцыі «Беларусь» /не пасаромеліся нават назвацца такім чынам, кабі гэтым паказаць сваю беспакаранасць ды паздзекавацца з беларусаў!/ асабліва вылучаецца іх «салавей» і «тэлезорка» прафесар марксісцка-ленінскай філасофіі Іван Іванавіч Антановіч, які няйначай як атрымаў «ліцэнзію» на неабмежаваны доступ да сродкаў масавай інфармацыі, апанаваўшы радыё і тэлеэфір.

Сярод графа-вэрба-відэаопусаў прафесара Антановіча сваёй «навізной» і «філасофскімі адкрыццямі» выдзяляецца ягонае інтэрв'ю, надрукаванае ў часопісе «Спадчына», N 2, с. 9—10, 1994 г. Дарэчы, не варта было б увогуле і ўспамінаць філасафічныя перлы гэтага кампартыйнага ідэолага, каб яны не «заблішчэлі» раптам у такім часопісе. Ужо ў першых радках, якія, на нашу думку, з'яўляюцца дамінантай, І. Антановіч з уласцівым яму апломбам кідаецца на «радыкалізм» у нацыянальным адраджэнні: «Радыкальныя высілкі З.Пазьняка пацярпелі фіяска. Гэта яшчэ раз пацвярджае тое, што ў культурна-асветніцкай працы радыкалізм непрымальны. Прымусовая /?! — В.С./ беларусізацыя некалі захавала мову на польскім варыянце. Насельніцтва звычайна рэагуе насуперак прымусовым мерам. Мяккая /?! — В.С./ русіфікацыя амаль поўнасцю яе знішчыла. Якраз таму, што здзяйснялася без прымусу /?! — В.С./. Прымус зноў даб'е канчаткова». Гэтая тырада І.Антановіча разлічана хіба толькі на недасведчаных і недалёкіх абывацеляў з саўковай закамплексаванасцю.

Ну пра якую такую «мяккасць» можна гаварыць, калі ў СССР улада была сканцэнтравана ў руках бальшавіцкай партыі! Партыі, якая знішчыла ў краіне дэмакратычныя свабоды і магчымасць узнікнення палітычнай апазіцыі, поўнасцю падпарадкавала жыццё грамадства сваім інтарэсам. З самага пачатку свайго панавання бальшавікі захоўвалі ўладу дзякуючы прымусу, ваенна-палітычнаму тэрору і духоўнаму прыгнёту насельніцтва. На ахове сакраментальнага бальшавіцкага «аднадумства» стаяў 70-ы артыкул Крымінальнага кодэкса СССР са славутай «антысавецкай прапагандай», дзе між іншым гаварылася: «Антысавецкая прапаганда — гэта распаўсюджванне варожых савецкаму дзяржаўнаму і грамадскаму ладу поглядаў, ідэй, перакананняў сярод вузкага і вызначанага асяроддзя асобаў». Цяпер спытаемся ў шаноўнага І.Антановіча, ці можна было ў такіх умовах выступаць супраць бальшавіцкага радыкалізму нейкай там «мяккай русіфікацыі» на Беларусі, каб імгненна не падвергнуцца рэпрэсіям згодна з 70-м артыкулам? Ды варта было толькі не напісаць нават, а дзе-небудзь заікнуцца, што русіфікацыя супярэчыць маралі і праву, як тут жа чалавек мог атрымаць ад шасці да сямі гадоў пазбаўлення волі. Варта было заявіць, што беларуская мова — гэта таксама самабытны феномен, як адразу чаплялі ярлык «нацдэма» з усімі ад таго наступствамі.

Нейкая абстрактная «мяккая русіфікацыя» неяк там бяскрыўдна «поўнасцю» знішчыла «польскі варыянт» у беларускай мове. Паслухаць, дык нібыта бальшавікі адно і клапаціліся — аб чысціні беларускай мовы. Няўжо І.Антановіч сапраўды не заўважыў, што калькаванне з расійскай мовы было дзейсным сродкам асіміляцыі беларусаў? Ну што ж. Як сведчаць артыкулы І.Антановіча, ён заўсёды быў і застаўся прыхільнікам «унітарызму» у моўным пытанні, інакш кажучы, паслядоўнікам «зліцця моў» «в великом могучем».

Цяпер наконт «радыкалізму» і «прымусу» ў нацыянальным адраджэнні на Беларусі. І тут яўнае перабольшанне. У чым бачыць І.Антановіч «радыкалізм» і «прымус» З.Пазьняка, ягоных аднадумцаў, усіх прыхільнікаў дэмакратычнага нацыянальна-адраджэнцкага руху? Няўжо ў патрабаваннях захавання суверэнітэту Беларусі? У патрабаваннях да ўладных структур безумоўнага выканання Закона аб мовах? Але ж гэта норма ва ўсіх краінах з дэмакратычным ладам.

І.І.Антановіч у сваім інтэрв'ю для «Спадчыны» часам робіць слушныя высновы накшталт, што ў культурным адраджэнні «павінна быць моцная падтрымка ўрада», што «патрабуецца шырокая адукацыя» і г.д. Такія высновы трэба толькі вітаць. Аднак яны ніяк не дапасуюцца да ягоных жа выказванняў і нават патрабаванняў аб'яднання «трох славянскіх народаў» — рускіх, беларусаў, украінцаў, — якія, на думку Антановіча і ягоных хаўруснікаў, маюць «адзіны корань» «адзінага дрэва», таму трэба, маўляў, уладкавацца пад кронай гэтага дрэва, дзе пад эгідай «вялікага брата» беларусы могуць займець сабе сякі-такі катух у камуналцы Расійскай імперыі. Знаёмая «філасофія». Вельмі ж па духу яна нагадвае інтэрв'ю, якое ў лістападзе 1990 года тагачасны член Палітбюро і сакратар ЦК КП РСФСР Іван Антановіч даў карэспандэнту «Звязды». Тады ён сказаў: «Кампартыя Расіі паклікала мяне на адказную пасаду ў нялёгкі час, калі ідуць атакі на партыю... **Буду сумленна служыць усім тым, што маю сам: і жыццёвым вопытам, і адукацыяй, і адданасцю ідэі сацыялізму без агаворак...»** /падкрэслена мною — В.С./

У 1991 годзе пасля роспуску КПСС і КП РСФСР у сувязі з правалам путчу «верны ленінец» ціха вярнуўся ў Менск. Сябры з былога ЦК КПБ хутка ўладкавалі «блуднага сына» на працу ў якасці адказнага работніка. Цяпер ён ужо не хаваецца, наадварот, служыць, служыць...

26 лютага 1994 года «саўмінаўскі салавей» ізноў дае інтэрв'ю той жа газеце «Звязда». На запытанне карэспандэнта аб прычынах ягонага вяртання на Беларусь І.Антановіч адказаў: «Як вядома, пасля 1991 года кампартыя распалася. **Расійскія камуністы пайшлі ў бок вялікадзяржаўнага шавінізму** /падкрэслена мною —В.С./. І я раптоўна зразумеў, што мне ў гэтай плыні рабіць няма чаго». А цяпер зноў «зразумеў», што тады не тое зразумеў? І таму узяўся за старое — шальмаваць нацыянальна-адраджэнцкі рух? Ці свядома прыбыў на Беларусь, каб такі завяршыць «мяккую русіфікацыю» і далей праводзіць «сацыяльны эксперымент» над беларусамі?

Васіль СОКАЛ.

Ад рэдакцыі. ***Дарэчы, а ці ўсведамляюць тыя, хто пнецца стварыць хаўрус «трох славянскіх дзяржаў», што тут вельмі ж патыхае расізмам? Бо ў той жа Беларусі раўнапраўнымі грамадзянамі жывуць людзі і іншага, не славянскага паходжання. А чаму Расію называюць «славянскай дзяржавай»? Куды падзенуцца якуты, мардва, Татарстан, Башкортастан, Тува, немцы, ненцы і г.д.? Небяспечныя гульні, панове!***

Уважліва азнаёмілася з артыкулам у шматтыражцы «Гомельскі універсітэт» «Захоўваць чысціню мовы» (27.04.94). Яго аўтары — прарэктар па вучэбнай рабоце М. Воінаў і старшы выкладчык кафедры беларускай мовы А. Краснова. Неўзабаве артыкул быў перадрукаваны і абласной газетай «Гомельская праўда». Здаецца, трэба толькі вітаць: нарэшце і ў ГДУ імя Ф. Скарыны ўсвядомілі неабходнасць змагання за чысціню беларускай мовы.

НОВЫЯ «БАРАЦЬБІТЫ» ЗА ЧЫСЦІНЮ РОДНАГА СЛОВА

АЛЕ не спяшайцеся даваць веры кідкаму загалоўку, учытайцеся, што пішуць навукоўцы. На пачатку выказваюць нездавальненне... «постперабудовачнымі» агульнапалітычнымі варункамі, а затым «перажываюць»: не выконваюцца Закон аб мовах, Дзяржаўная праграма яго рэалізацыі. А сярод аб'ектыўных цяжкасцей на гэтым шляху аўтары называюць адсутнасць... літар і, ў, апострафа —гэта, аказваецца, непераадольная тэхнічная перашкода (?!). Па-другое, у бяздзеянні Закона вінаватыя Вярхоўны Савет, урад, народныя дэпутаты, мясцовыя ўлады і службы (тут нельга не пагадзіцца), якія ігнаруюць Закон. Але стоп! А хто перашкаджае зрабіць гэта ва універсітэце, дзе за ажыццяўленне палажэнняў Закона адказвае... прарэктар Мікалай Мікалаевіч Воінаў? Чаму там не выконваюцца рашэнні вучонага савета, на беларускую мову не пераведзена справаводства? Чаму, нарэшце, з кабінетаў рэктара, прарэктараў, аддзелаў і службаў усе паперы ў дэканаты, на кафедры па-ранейшаму рассылаюцца на недзяржаўнай мове? Хіба і ў гэтым вінаватыя народныя дэпутаты? Ну, а факт, што і сам рэктар нават на ўрачыстасцях з нагоды 25-годдзя універсітэта не пасаромеўся сказаць — ён будзе рабіць свой даклад на «языке межнационального общения и языке науки» (?!). Крыўдна і балюча, што наша мова так прыніжаецца. Крыўдна і таму, што ніхто, у тым ліку і кавалер медаля Ф. Скарыны прафесар У. Анічэнка, не памкнуліся нават абараніць годнасць беларускай мовы.

Вінаватыя ў дрэнным стане сучаснай нашай мовы, на думку М. Воінава і А. Красновай, і «новаяўленыя (?) дэмакраты», якія ўжываюць малазразумелыя словы і выразы, запазычаныя «з кніг і слоўнікаў Б. Тарашкевіча, В. Ластоўскага, Я. Лёсіка, Я. Станкевіча, А. Адамовіча». Абаронцы «чысціні мовы» пішуць аб істотнай крытыцы правапісу граматыкі Б. Тарашкевіча на Акадэмічнай канферэнцыі 1926 года, не адзначаючы, у чым канкрэтна заключалася крытыка. Затое адназначна захапляюцца пастановай 1933 года, гаворачы: «І пасля адпаведнай падрыхтоўкі ў 1933 г. Савет народных камісараў зацвердзіў «Правапіс беларускай мовы». Больш за 40 год ён выконваў функцыю нармавання мовы (?)». Патрэбна было б дадаць, што падрыхтоўка сапраўды была адпаведная: удзельнікі канферэнцыі У. Жылка, С. Некрашэвіч, Я. Лёсік, В. Ластоўскі і іншыя былі неўзабаве абвінавачаны ў «контррэвалюцыйнай дзейнасці» і высланы за межы Бацькаўшчыны, а пазней знішчаны. Такое вось «нармаванне». Тыя ж, што ацалелі, «адхрышчваліся», выракаліся навуковых канцэпцый сваіх папярэднікаў. Па-другое, была прынята пастанова СНК БССР «Аб зменах і спрашчэнні беларускага правапісу», а не зацверджаны правапіс. Па-трэцяе, чаму кандыдаты філалагічных навук не сказалі ні слова, функцыі нармавання якой мовы выконвала пастанова, што арыентавала беларускую мову на збліжэнне з рускай.

Не абышлі аўтары артыкула і праблемы ўдасканалення правапісу сучаснай мовы, безапеляцыйна заявіўшы, што «прапануемае ўдакладненне сённяшняга правапісу нічога радыкальнага, а правільней, істотнага не ўнясе і не можа ўнесці». Вось так. Затое вастрыё крытыкі яны накіроўваюць супраць спроб аднаўлення спрадвечных беларускіх назваў Бярэсце, Гародня, Менск. Аказваецца, што такое напісанне было запазычана з ру... летапісаў (праўда, цікавае адкрыццё?) і адпавядае граматычным і арфаэпічным асаблівасцям старажытнарускай мовы. Па іх выходзіць, што не было старабеларускай мовы і шматлікіх помнікаў юрыдычна-дзелавога пісьма, якія да ХУШ ст. фіксавалі напісанне Берестье, Городня, Городень, Менск? І гэта сцвярджае выкладчык гістарычнай граматыкі беларускай мовы. Аўтары допісу палохаюць чытачоў, што для вяртання першапачатковых гістарычных назваў спатрэбяцца не проста вялікія, а агромністыя сродкі (так у арыгінале).

Галоўная выснова, зробленая аўтарамі артыкула пасля шматлікіх і даволі непераканаўчых аргументаў, — «нейкія сілы проста шкодзяць ажыццяўленню Закона аб мовах». Ды вядома ж, якія! Тыя, што ўтульна сядзяць у дзяржаўных установах, атрымліваюць зарплату, а некаторыя і даплату да яе за выкладанне на беларускай мове, атрымліваюць навуковыя ступені і ганаровыя званні і пры гэтым імкнуцца ўбрыкнуць яе (мову) пры зручным моманце, выдаючы сябе барацьбітамі за чысціню. Не трэба запалохваць людзей, што ім навязваюць незразумелыя словы замест агульнавядомых. Ды ніхто нічога не навязвае! Ідуць прапановы, варыянты, то няхай без прымусу пераможа тое, што лепей успрымаецца народам. Але ж у тым жа Гомельскім універсітэце трэба напачатку хоць бы паспрыяць пераводу справаводства на беларускую мову, а тым самым і ўкараненню яе ў вучэбны працэс.

Зінаіда БУСЛАВА,
сябра Гомельскай гарадской рады ТБМ імя Ф. Скарыны.

P.S. *Я не спяшалася дасылаць свае нататкі ў «Наша слова», чакала, калі ж на старонках «Гомельскага універсітэта» з'явіцца дыскусійны матэрыял сапраўдных руплўцаў беларушчыны ва універсітэце, такіх, як А. Станкевіч, І. Штэйнер, Д. Паўлавец, Л. Кузьміч. Аднак мае спадзяванні аказаліся марнымі. Пэўна, вышэйпамянёныя сябры ТБМ пабойваюцца «начальственного» гнева прарэктара?*

ВЕСТКІ З ВІЛЕНШЧЫНЫ

На пачатку чэрвеня г.г. кіраўніцтва ТБМ імя Ф.Скарыны Віленскага краю мела сустрэчу з паслом Рэспублікі Беларусь сп. Яўгенам Вайтовічам. Разглядаліся пытанні, якія датычыліся дзейнасці ТБМ па адраджэнні беларушчыны ў Віленскім краі. Сустрэча была карысная.

* * *

Прадстаўнікі ад ТБМ бралі ўдзел ва Устаноўчай канферэнцыі Асацыяцыі па абароне правоў чалавека Летувіскай Рэспублікі.

* * *

Гарадскія ўлады г.Вільні прапанавалі перадаць пляц са старым драўляным будынкам у прыгарадзе Павільніс для стварэння там мемарыяльнага дома-музея Якуба Коласа. Гэта, напэўна, кампенсацыя за знішчаную колішнюю сядзібу жонкі паэта, парэзаную на дзялкі і прададзеную пад забудову новым домаўладальнікам.

* * *

У Коўне па ініцыятыве Васіля Казлоўскага, кіраўніка мясцовай суполкі беларусаў, адбылася сустрэча пасла Яўгена Вайтовіча з беларускай грамадскасцю горада.

Інфармацыйная служба ТБМ імя Ф.Скарыны Віленскага краю.

АБАРАНІЦЕ НАШЫ ПРАВЫ

Міністру замежных спраў Беларусі сп. Краўчанку П. К.

Шаноўны спадар Міністр!

Звяртаемся да Вас з даўно наспелай просьбай аб дапамозе, аб абароне правоў беларускамоўнага насельніцтва ў Расійскай Федэрацыі. Шмат хто з нас жыве у Расіі 20 і болей гадоў. Кожны, як можа, імкнецца падтрымліваць сувязь з Бацькаўшчынай, хто шляхам наведвання родных, а ў каго родных няма, дык той праз беларускія газеты і часопісы, праз беларускае радыё. Але год ад году наша становішча толькі пагаршаецца. Узніклі складанасці з падпіскай, якая то зусім забараняецца, то падаецца вельмі абмежаванай, дзе нельга знайсці менавіта тыя часопісы і газеты, на якія хочаш падпісацца. (Так, у наступным паўгоддзі няма:«Свабоды», «Спадчыны», «Полымя», «Беларускага гістарычнага часопіса», «Беларускай мінуўшчыны», «Звязды».) Дзякуй Богу, што пакінулі пакуль што «Наша слова» і «ЛіМ». Хто падбірае нам інфармацыйны «асартымент»? Ад каго залежыць тое, што на Беларусі маскоўскія газеты падпісчыкі атрымліваюць дзень у дзень, а ў Маскве беларускія (калі наогул атрымліваем) са спазненнем на 2 тыдні і болей? Як быццам адлегласць ад Беларусі да Масквы большая, чым наадварот.

На Беларусі можна свабодна слухаць расійскія перадачы, а ў Расіі інфармацыйная прастора беларускага радыё на кароткіх хвалях настолькі абмежаваная, што і навін не пачуць.

Рускамоўныя жыхары Беларусі маюць магчымасць глядзець тры расійскія праграмы тэлебачання, а беларускамоўныя жыхары Расіі — ніводнай.

Мы пакуль не патрабуем увядзення ў Расіі беларускай мовы як другой дзяржаўнай, як спрабавалі зрабіць рускамоўныя на Беларусі.

Мы не патрабуем трох каналаў беларускага TV у Расіі, але хоць пару гадзін на суткі хацелася б.

Мы не патрабуем, каб у кожным мікраёне Масквы была дзяржаўная беларуская школа, як у рускіх на Беларусі, але каб хоць адна цалкам беларуская школа на ўсю Маскву ў цэнтры горада. Каб хоць адзін будынак на ўсю Маскву і Расію для беларускага культурнага цэнтра.

Мы дагэтуль збіраемся на ўласных кватэрах.

Не думайце, мы не сядзім склаўшы рукі, не чакаем, пакуль расійскі ўрад сам здагадаецца нам дапамагчы. На працягу 6 год мы марна звярталіся ў адпаведныя расійскія ўстановы за дапамогай у адкрыцці беларускага культурнага цэнтра, нарэшце накіравалі ліст са шматлікімі подпісамі маскоўскіх беларусаў да Прэзідэнта Расіі і таксама атрымалі адмоўны адказ. (Копію адказа на зварот да Прэзідэнта накіроўваем да Вашага ведама.) У гэтым лісце ёсць парада звярнуцца за выдзяленнем памяшкання пад культурны цэнтр і школу да Пасольства Беларусі ў Расіі, якому для гэтай мэты згодна з рашэннем Масгарвыканкама N 2022 ад 23.09.88г. ужо, як быццам, былі перададзены некалькі будынкаў у двары Пасольства. Але ж зараз там размешчаны, невядома на якіх умовах і з чыйго дазволу, нейкія камерцыйныя структуры. Мы звярталіся, і неаднойчы, за дапамогай у Пасольства Беларусі — на жаль, там не звяртаюць увагі на патрэбы дыяспары, адмовіліся вылучыць памяшканне для Таварыства беларускай культуры і нядзельнай школы ў будынках, якія належаць Пасольству (нават нягледзячы на Вашу аб тым просьбу ў лісце МЗС да Пасольства N 03/5747 ад 30.07.93). Пасольства лічыць нават непатрэбным інфармаваць нас аб атрымліваемых па адрасу Таварыства афіцыйных лістах і паведамленнях для дыяспары. У гэтым сэнсе ўсе праграмы працы з дыяспарай для Пасольства пакуль што пусты гук.

Мы не ведаем, можа ёсць на Беларусі беларусы, якія гатовы адмовіцца ад роднай мовы, звычаяў, якія забыліся на сваіх бацькоў і продкаў і хочуць, каб дзеці іх выраслі «Иванами родства не помнящими», але мы не хочам. Свядомыя маскоўскія беларусы не хочуць, каб іх дзеці зрусіфікаваліся, хочуць, каб яны выраслі беларусамі і, калі дапаможа Бог, вярнуліся на зямлю бацькоў.

Абараніце правы Вашых беларускамоўных землякоў, шаноўны спадар Міністр! Нам не лёгка тут жыць. Мы не патрабуем так шмат, як рускамоўныя жыхары на Беларусі: мы цудоўна размаўляем па-расійску, не прымушаем рускіх размаўляць з намі на нашай мове, мы не патрабуем яе дзяржаўнасці, мы проста хочам, каб нам і нашым дзецям далі магчымасць застацца беларусамі. Каб карацей сфармуляваць, дзеля гэтага нам патрэбна наступнае:

1. Беларускі культурны цэнтр і гімназія пры ім.

2. Неабмежаваная падпіска (з гарантаванай дастаўкай, зразумела) на беларускі друк.

3. Пашырэнне інфармацыйнай прасторы.

Дапамажыце нам, абараніце нашы правы! Мы на Вас спадзяёмся і разлічваем.

Ад імя маскоўскіх беларусаў Рада Таварыства.

Кручкова, Бука, Мішчанка, Папоў, Рыжкоўская, Драянкоў, Доўбік, Лех, Цагельнікаў, Бабарэка і інш.

Як паведамлялася ўжо ў «Нашым слове» і іншых газетах, Другі Ватыканскі Сабор прызнаў магчымым перавод богаслужэнняў на нацыянальныя мовы. Нарэшце гэты дазвол скарысталі і беларусы: Апостальская Сталіца зацвердзіла пераклады а.Аляксандра Надсана, Апостальскага Візітатара для беларусаў-каталікоў у замежжы і абавязала Беларускую Грэка-Каталіцкую Царкву паслугоўвацца дадзенымі тэкстамі. Усё гэта, безумоўна, сведчыць аб той любові і згодзе, з якімі Каталіцкая Царква ставіцца да нацыянальных традыцый і патрэб асобных народаў, у тым ліку і беларускага.

Уніяцкая Царква заўсёды лічыла сябе спадчыннікам нацыянальных і культурных традыцый, што бяруць свой пачатак ад святых Ефрасінні Полацкай і Кірылы Тураўскага. Вось і цяпер грэка-каталікі яшчэ раз пацвярджаюць сваю вернасць Богу і Бацькаўшчыне. Айцец Аляксандр падараваў нашаму народу магчымасць маліцца на роднай мове. Кожны беларус сёння мусіць выказаць шчырую падзяку гэтаму нястомнаму працаўніку на ніве Божай.

Мяркую, чытачам «Нашага слова» будзе карысна азнаёміцца з Пастырскім лістом візітатара Святой Кангрэгацыі Усходніх Цэркваў для грэка-каталікоў на Беларусі, дасланы з гэтай гістарычнай нагоды.

Ігар ІВАНОЎ,
сябра рэдакцыі часопіса «Унія».

МАЛІЦЦА НА РОДНАЙ МОВЕ — НАЙЛЕПЕЙ ДАГАДЗІЦЬ БОГУ

Вялебныя і Пачэсныя Сьвятары,
Улюбёныя ў Хрысце Дыяканы і Манахі,
Дарагія Семінарысты,
Усе Дарагія Вернікі Беларускай Грэка-Каталіцкай Царквы!
Нябёсы абвяшчаюць славу Божую,
аб творах рук Ягоных расказвае небасхіл;
Па ўсёй зямлі разышоўся голас іх,
і аж да канцоў свету словы іх. (Пс 18,2;5)

Гэтымі словамі святая Царква ва ўрачыстасць Святой Тройцы выказвае радасць з Зыходу Святога Духа, каторы даў Апосталам дар абвяшчэння Евангелля ў розных мовах. Бо Святы Дух будуе каталіцкасць сваёй Царквы праз багацтвы культураў і моваў паасобных народаў.

Урачыстасць Зыходу Святога Духа ў 1994 годзе гасподнім стала днём асаблівай радасці для Беларускай Грэка-Каталіцкай Царквы: зацверджана праз Кангрэгацыю богаслужэбных тэкстаў як роўная з іншымі сучасная беларуская мова.

Як забавязаны праз Кангрэгацыю Усходніх Цэркваў, каб дбаць аб належным выкананні службы Божай у Беларускай Грэка-Каталіцкай Царкве, гэтым аб'яўляю наступную Дэкларацыю, выданую ў Богазбаўляемым горадзе Рыме.

Рашэннем Святой Кангрэгацыі Усходніх Цэркваў, выданым у дню 25 сакавіка 1994 (прат. N 13/91), зацверджана беларускамоўная версія тэкстаў св.Літургій, св. Таінстваў, абрадаў пахавання памерлых, а таксама службаў Часаслова паводле перакладу і выдання, падрыхтаванага праз вялебнага айца Аляксандра Надсана, Беларускай каталіцкай Місіі ў Лёндане. Гэта версія можа быць ужывана на Беларусі і ў дыяспары.

Згодна з практыкай Апостальскай Сталіцы зацвярджэнне ўдзелена на тэрмін пяці гадоў.

Ніжэйшым абвяшчаю, што ў духу паслушэнства Апостальскай Сталіцы ў служэнні Боскай Літургіі, св. Таінстваў, абрадаў пахавання памерлых, а таксама ў службах Часаслова святары і вернікі Грэка-Каталіцкай Царквы на Беларусі забавязаны карыстацца гэтай, зацверджанай Апостальскай Сталіцай, версіяй богаслужэбных тэкстаў. (Гэта не выключае, у душпастырска абаснованых выпадках, карыстання тэкстамі ў царкоўнаславянскай мове, каб падкрэсліць нерарыўнасць нашай традыцыі і брацкую, літургічную сувязь з іншымі Цэрквамі візантыйска-славянскага абраду).

Душпастарскія рацыі вымагаюць, каб у рамках катэхізацыі, а таксама ў прыватнай малітве святары і верныя ўжывалі зацверджанага беларускага тэксту Малітвы Гасподняй (Ойча наш) і Вызнання Веры (Веру ў адзінага Бога).

Хай будзе падзяка Богу за дар зацвярджэння тэкстаў малітваў у роднай мове!

Дэкларацыя разам з копіяй ліста Кангрэгацыі Усходніх Цэркваў высланая да кожнай грэка-каталіцкай суполкі на Беларусі і там павінна быць старанна захаваная ў архіве.

Адначасова ў паасобных суполках можна збіраць усялякія прапановы, якія датычаць удасканалення перакладу. Гэтыя прапановы да 31 снежня 1994 года трэба перадаць да айца дэкана Яна Матусевіча ў Менску, які на пачатку студзеня 1995 года павінен іх пераслаць да Святой Кангрэгацыі Усходніх Цэркваў.

Дарагія Браты і Сёстры! Зацвярджэнне Апостальскай Сталіцай богаслужэбных тэкстаў візантыйска-славянскага абраду ў беларускай мове стала ўвянчаннем шматгадовых перакладчыцкіх і арганізацыйных высілкаў вялікай колькасці выдатных сыноў Беларускай Грэка-Каталіцкай Царквы. Тут належыць узгадаць заслугі памёрлых святой памяці архімандрыта Льва Гарошкі, біскупа Чэслава Сіповіча, біскупа Уладзіміра Тарасэвіча з Чыкага. Урэшце належыць узгадаць вытрывалую працу вельмі паважанага айца Аляксандра Надсана з Лёндана.

Сёння прагнем з удзячнасцю ўзгадаць перад Госпадам усіх жывых і памёрлых святароў і свецкіх людзей, якія працавалі і працуюць як над перакладамі богаслужэбных тэкстаў, так і над штодзённай інфармацыяй з жыцця Сусветнай Царквы ў беларускай мове на хвалях Ватыканскага Радыё. У нашай малітве памятайма вось жа аб айцу Канстанціну Маскаліку, аб айцу Робэрце Тамушанскім, аб спадару Яне Мойсіку.

Не забывайце таксама, Браты і Сёстры, аб сваіх душпастырах на Беларусі, якія штодня нясуць вам пастырскую паслугу ў роднай мове — аб айцу дэкане Яне, айцах Віктары, Казіміры і Валерыю.

Блаславенства Апостальскай Сталіцы для малітваў у беларускай мове хай заахвоціць усіх нас да тым больш рэўнаснага удзелу ў св. Літургіі ў кожную нядзелю і свята.

Таксама прыкладзем намаганні, каб нашыя набажэнствы правіліся прыгожа і пабожна.

За ўсялякую працу, зробленую да гэтага часу ў гэтай галіне, прагну падзякаваць дыяканам, чытальнікам, служкам, а таксама харыстам і групам спевакоў з іх рэгентамі. Заахвочваю да далейшых пладавітых высілкаў на гэтай ніве.

Прагну таксама заахвоціць усе суполкі да арганізавання сыстэматычных катэхэзаў для дзяцей, моладзі, дарослых.

Дарагія Браты і Сёстры, па-за нашай увагай не павінен застацца той факт, што зацвярджэнне Апостальскай Сталіцай богаслужэбных тэкстаў у беларускай мове было выдана ў дню 25 сакавіка.

У царкоўным календары гэты дзень Дабравешчання Гасподняга —дзень, у якім чалавецтву была прагалошана Добрая Навіна аб спаўненні Божага плана збаўлення ў Ісусе Хрысце. А ў нацыянальным календары дзень 25 сакавіка ёсць днём абвяшчэння незалежнасці Беларусі. Гэты дзень павінен адгэтуль застацца ў памяці грэка-каталікоў на Беларусі як дзень, у якім Святая Сусветная Царква падарыла нам зацвярджэнне богаслужэбных тэкстаў у перакладзе на беларускую мову, а праз гэта ўнесла ўклад у развіццё нашай духоўнай культуры і ўмацаванне нашай нацыянальнай тоеснасці.

За гэты вялікі дар мы павінны быць удзячны Святому Айцу — Яго Святасці Яну Паўлу Другому, прэфекту Святой Кангрэгацыі Усходніх Цэркваў — Яго эмінэнцыі кардыналу Акільле Сільвестрыні і сакратару гэтай кангрэгацыі — Яго экселенцыі Кір Міраславу Марусыню.

У сувязі з гэтым пастанаўляю, каб другі дзень святаў Зыходу Святога Духа — панядзелак 23 траўня 1994 года быў у нашай Беларускай Грэка-Каталіцкай Царкве на Беларусі днём падзячнай малітвы ў інтэнцыі Святога Айца Яго Святасці Яна Паўла Другога, Яго эмінэнцыі кардынала Акільле Сільвестрыні і ўсёй Святой Кангрэгацыі Усходніх Цэркваў.

У панядзелак 23 траўня святары, дыяканы, манахі і сэмінарысты павінны прачытаць адну з кананічных гадзін Часаслова ў інтэнцыі Святога Айца і Святой Кангрэгацыі Усходніх Цэркваў, а ўсе верныя павінны ў духу ўдзячнасці памаліцца ў гэтай інтэнцыі, ці то ў рамках св. Літургіі (там, дзе гэта магчыма), ці таксама, прынамсі, у індывідуальнай малітве.

А ў нядзелю 29 траўня да св. Літургіі трэба далучыць падзячную інтэнцыю. Можна таксама пасля св. Літургіі адслужыць (у скарочанай форме) «Малебен падзякі» альбо частку Акафіста Найсвяцейшай Багародзіцы.

І хай будуць міласці вялікага Бога і Збаўцы нашага Ісуса Хрыста з усімі вамі!

а. Сяргей ГАЕК,
візытатар Святой Кангрэгацыі Усходніх Цэркваў для грэка-каталікоў на Беларусі.

Тэкст нязначна скарочаны і друкуецца згодна сучаснаму беларускаму правапісу.

Беларусы: Першая сусветная вайна

Працягваем друкаваць раздзелы з новага вучэбнага дапаможніка для вайскоўцаў «Гісторыя Беларусі».

БАРАЦЬБА Траістага саюза на чале з Германіяй і Антанты на чале з Англіяй — за перадзел ужо падзеленых калоній і «сфер уплыву» — прывяла да сусветнай вайны.

Напярэдадні і ў першыя дні вайны беларускія губерні былі аб'яўлены на ваенным становішчы. У сувязі з гэтым забараняліся забастоўкі, вулічныя шэсці і маніфестацыі. Уводзіўся жорсткі ваенна-паліцэйскі рэжым.

Разам з тым царскі ўрад, правыя партыі, праваслаўнае духавенства з мэтай псіхалагічнай падрыхтоўкі насельніцтва да вайны разгарнулі масавую ідэалагічную кампанію пад сцягам абароны айчыны, якая вылілася ў разгул шалёнага шавінізму. На Беларусі летам 1914 г. пракацілася хваля маніфестацый, малебнаў, сходаў у падтрымку Расійскай імперыі.

У патрыятычную кампанію актыўна ўключыліся і партыі буржуазна-ліберальнай апазіцыі (кадэты і інш.). На баку свайго ўрада выступілі таксама эсэры, меншавікі, бундаўцы. Бальшавікі адмовіліся падтрымліваць урад і прызналі карысным паражэнне царызму ў вайне. З гэтым звязвалася магчымасць ператварэння вайны імперыялістычнай у вайну грамадзянскую.

Па сутнасці, антываенную пазіцыю заняла і газета «Наша Ніва», якая заставалася ідэйным кіраўніком беларускага нацыянальнага руху. Рэдактарам яе ў сакавіку 1914 г. стаў Янка Купала. Захопніцкія мэты царызму легальная газета, вядома, не магла выкрываць, аднак паказвала, наколькі дазваляла цэнзура, што вайна вядзецца не ў інтарэсах народа, што яна нясе мільёнам працоўных не згоду, волю і шчасце, а незлічоныя бедствы. Асабліва выразна гэтыя матывы прагучалі ў цыкле вершаў Янкі Купалы «Песні вайны».

З пачатку 1915 г. фронт імкліва набліжаўся да Беларусі. У жніўні пачалося нямецкае наступленне ў накірунку Коўна — Вільня — Менск. 31 жніўня немцы захапілі Свянцяны і Вілейку. Пад пагрозай акружэння расійская армія ў пачатку верасня пакінула Вільню, а таксама Гродна, Ліду, Брэст, іншыя гарады Заходняй Беларусі. Стаўка Вярхоўнага галоўнакамандуючага была пераведзена з Баранавіч у Магілёў. 19 верасня перадавыя нямецкія раз'езды перарэзалі чыгуначную лінію Менск — Масква ў раёне Смалявіч. Толькі велізарным напружаннем сіл расійскай арміі ўдалося ліквідаваць Свянцянскі прарыў і адкінуць немцаў у раён азёраў Свір і Нарач.

У кастрычніку фронт стабілізаваўся на лініі Дзвінск — Паставы — Баранавічы — Пінск. Каля паловы тэрыторыі Беларусі з гарадамі Гродна, Ашмяны, Смаргонь, Ліда, Слонім, Навагрудак, Баранавічы, Ваўкавыск, Пружаны, Брэст, Кобрын, Пінск апынулася пад нямецкай акупацыяй.

Беларусы трапілі ў лік тых народаў, землі якіх сталі арэнай бітваў, у ходзе якіх гінула шмат мірных жыхароў, знішчаўся матэрыяльны і духоўны набытак. Адступленне ў 1915 г. суправаджалася масавым, часта прымусовым бежанствам соцень тысяч людзей, у пераважнай большасці жанчын, дзяцей і старых, на ўсход. На трактах, што вялі на ўсход, у ваколіцах чыгуначных станцый гарадоў збіраліся абозы і табары бежанцаў. Да пачатку 1916 г. у Менскай губерні знаходзілася больш за 157 тысяч бежанцаў, у Віцебскай — 90 тысяч, а праз Магілёўскую губерню к таму часу іх прайшло каля мільёна. Немцы ў час свайго наступлення часам абстрэльвалі табары і абозы бежанцаў артылерыйскімі снарадамі, бамбілі іх з самалётаў. Такія факты зафіксаваны ў раёнах Кобрына, Пружан, Ліды, Слоніма, Навагрудка, Менска. У жніўні 1915 г. нямецкая артылерыя выпусціла каля сотні снарадаў з атрутнымі газамі на іх табары ў раёне Пінска.

На работы, звязаныя з патрэбамі арміі, у прымусовым парадку пасылаліся тысячы сялян прыфрантавых паветаў. Па сутнасці, да гэтых работ прыцягвалася ўсё мясцовае насельніцтва. Велізарныя страты неслі беларускія сяляне ад бясконцых рэквізіцый на патрэбы арміі: коней, буйной рагатай жывёлы, збожжа, мукі, фуражу. Рэквізіцыі і прымусовыя работы практыкавалі і нямецкія ўлады на захопленай тэрыторыі Беларусі. Вайна прывяла сельскую гаспадарку Беларусі да заняпаду. У вёсцы ўсё вастрэй адчуваўся недахоп рабочых рук, найперш мужчынскіх. За гады вайны толькі ў Віцебскай, Менскай і Магілёўскай губернях былі мабілізаваны ў расійскую армію 634,4 тысячы чалавек — больш паловы працаздольных мужчын. У выніку каля трэці гаспадарак аказалася пад жаночай апекай. У дадатак сотні тысяч людзей адрываліся ад сваёй гаспадаркі на акопнабудаўнічыя работы, ахову чыгуначных ліній і г.д. У выніку пасяўныя плошчы ў 1914—1917 гг. скараціліся амаль на дзве трэці. За той жа перыяд рэзка паменшала агульная колькасць хатняй жывёлы, узрасла ўдзельная вага бескароўных гаспадарак, зменшыліся зборы жыта і пшаніцы.

Гарады Беларусі былі перапоўнены вайскоўцамі і бежанцамі. Насельніцтва Менска на працягу аднаго года павялічылася са 100 да 250 тысяч чалавек. У сувязі з гэтым абвастрыліся розныя праблемы, асабліва харчовая. Над Менскам неаднаразова навісала пагроза застацца без прадуктаў, паліва, вады, электрычнасці. Рэальнай была небяспека эпідэміі. Ва ўсіх гарадах Беларусі імкліва расла дарагоўля. Рабочы рух на Беларусі ў той час быў нязначным, ён практычна не аказваў уплыву на грамадскае жыццё краю. Паказальна і тое, што ў перыяд з кастрычніка 1916 г. да лютага 1917 г., калі ў Расіі назіраўся найбольшы ўздым рабочага руху, які прывёў урэшце да краху самадзяржаўя, на Беларусі адбылася толькі адна стачка. Але антыўрадавыя настроі пашыраліся і сярод рабочых Беларусі.

Сялянскі рух у самым пачатку вайны ў многіх месцах Беларусі выліўся ў своеасаблівую форму разгромаў мабілізаванымі памешчыцкіх маёнткаў, а ў зборных пунктах (мястэчках і паветовых гарадах) — харчовых і вінных магазінаў. Найбольш масавым і вострым ён быў у Сенненскім, Мазырскім, Ігуменскім, Менскім, Лепельскім паветах, дзе шматсоценныя натоўпы запаснікоў нярэдка ўступалі ў бойкі са стражнікамі, паліцыяй і вайсковымі патрулямі. Удзельнікі гэтых акцый, часта нецвярозыя, спадзяваліся, што яны, як «абаронцы цара і айчыны», не будуць пакараны. Аднак улады спаўна выкарысталі палажэнне аб ваенным становішчы. Парадак тут наводзілі карныя атрады і ваенна-палявыя суды. Па іх прыгаворах у Сенненскім, Мазырскім і Ігуменскім паветах былі павешаны 16 чалавек. Многія ўдзельнікі выступленняў трапілі на катаргу і ў арыштанцкія роты.

Жорсткія меры на пэўны час прыпынілі сялянскі рух. Але ва ўмовах абвастрэння харчовага крызісу і шпаркага росту цэн на ўсе тавары першай неабходнасці ён зноў ажывіўся. Вясною і летам 1915 г. у шэрагу мястэчак Навагрудскага, Бабруйскага, Рэчыцкага, Менскага і Слуцкага паветаў у час кірмашоў сяляне грамілі крамы і дамы гандляроў. У Ігуменскім, Лепельскім, Гарадоцкім, Менскім паветах аналагічныя акцыі ў сувязі з мабілізацыяй учынілі навабранцы. У некаторых месцах яны ўступалі ў бойкі з паліцыяй, збівалі афіцэраў, якія суправаджалі партыі мабілізаваных.

Статыстыка выступленняў па месяцах сведчыць, што ў канцы 1916 — пачатку 1917 г. адбыўся спад сялянскага руху: за 5 месяцаў да звяржэння самадзяржаўя на Беларусі адбылося 16, а за такі ж папярэдні перыяд — 28 выступленняў. Такім чынам дадзеныя статыстыкі як рабочага, так і сялянскага руху на Беларусі не пацвярджаюць уздзеяння на яго ў гэты час рэвалюцыйнага ўздыму ў Расіі.

Паступовa царская армія рабілася небаяздольнай. Расло дэзерцірства. Пачашчаліся выпадкі адмовы цэлых часцей і злучэнняў ісці ў наступленне, братанняў з немцамі. Узмацнялася антыўрадавая агітацыя сярод салдат з боку ўдзельнікаў рабочага руху, мабілізаваных у армію, і падпольных бальшавіцкіх груп, што дзейнічалі на фронце і ў тыле, якія накіроўвалі свае намаганні на ажыццяўленне ленінскага лозунга аб ператварэнні вайны імперыялістычнай у вайну грамадзянскую. У войсках успыхвалі хваляванні, звязаныя з дрэнным забеспячэннем прадуктамі і абмундзіраваннем. Салдаты ўдзельнічалі ў разгромах крам, нападалі на памешчыцкія маёнткі. Усяго на Беларусі ў перыяд вайны выяўлены 62 значныя хваляванні салдат.

Найбуйнейшым з іх было паўстанне ў кастрычніку 1916 г. на размеркавальным пункце ў Гомелі. Тут разам з салдатамі і казакамі знаходзілася значная колькасць матросаў Балтыйскага флоту, якія за ўдзел у рэвалюцыйным руху былі спісаны з караблёў і размеркаваны па пяхотных палках. Але мясцовае насельніцтва ў гэтым і іншых хваляваннях вайскоўцаў не ўдзельнічала.

Акупацыя ў 1915 г. усёй Віленскай, Гродзенскай і заходняй часткі Менскай губерняў германскімі войскамі, масавае бежанства насельніцтва на ўсход на пэўны час дэзарганізавалі беларускі нацыянальны рух. Частка дзеячаў была мабілізавана ў армію, іншыя выехалі з Вільні ў розныя гарады Расіі, дзе прымалі ўдзел у арганізацыі бежанскіх камітэтаў і таварыстваў дапамогі ахвярам вайны. Усе даваенныя беларускія нацыянальна-культурныя арганізацыі распаліся, спынілася выданне беларускамоўных газет і кніг. Толькі восенню 1916 г. у Петраградзе з'явіліся невялікія штотыднёвыя газеты «Дзянніца» і «Светач», якія выдаваліся пад рэдакцыяй, адпаведна, З.Жылуновіча і Э.Будзькі. У пачатку 1917 г. іх выданне спынілася.

Частка былых кіраўнікоў «Нашай Нівы» (Луцкевіч, Ластоўскі і інш.) засталіся ў акупаванай немцамі Вільні. Тут яны ўзначалілі «Беларускі камітэт дапамогі пацярпелым ад вайны». Разам з адпаведнымі арганізацыямі палякаў, літоўцаў і яўрэяў камітэт выступіў з ідэяй аднаўлення дзяржаўнай незалежнасці Беларуска-Літоўскага краю ў форме Вялікага Княства Літоўскага з соймам у Вільні, выбраным на аснове прамых і тайных выбараў. З мэтай ажыццяўлення гэтай ідэі ў канцы 1915 г. была ўтворана канфедэрацыя Вялікага Княства Літоўскага. Аднак неўзабаве яна распалася з прычыны вострых супярэчнасцей паміж удзельнікамі.

З мэтай абароны нацыянальных інтарэсаў беларускага насельніцтва быў створаны «Цэнтральны саюз беларускіх нацыянальных грамадскіх арганізацый» на чале з Беларускім народным камітэтам у Вільні. Пад яго кіраўніцтвам у 1916—1917 гг. на акупаванай тэрыторыі ўзнікла даволі значная сетка беларускіх школ, было распачата выданне падручнікаў і навучальных дапаможнікаў, наладжана выданне газеты «Гоман» кірыліцай і лацінкай. Яна пачала выходзіць 15 снежня 1916 г. у Вільні пад рэдакцыяй В.Ластоўскага двойчы на тыдзень.

У красавіку — чэрвені 1916 г. прадстаўнікі Беларускага народнага камітэта ўдзельнічалі ў канферэнцыях народаў Расіі, якія адбыліся ў Стакгольме і Лазане. Там яны прасілі ў народаў Еўропы падтрымкі ў вызваленні беларускага народа з-пад расійскай няволі, у забеспячэнні яму ўсіх палітычных і культурных правоў і магчымасці вольна развіваць свае інтэлектуальныя, маральныя і эканамічныя сілы, каб стаць гаспадаром на сваёй уласнай зямлі. Вайна паскорыла падзенне царызму, і 27 лютага ў Петраградзе рабочыя і салдаты зверглі ненавіснае самадзяржаўе. У цэнтры ўзнікла своеасаблівая з'ява — двоеўладдзе: буржуазны Часовы ўрад і Петраградскі Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

Звесткі аб перамозе рэвалюцыі ў Петраградзе прыйшлі на Беларусь 1—4 сакавіка і выклікалі тут сярод працоўных хвалю энтузіязму, які ў гарадах і мястэчках праявіўся ў масавых мітынгах і вулічных шэсцях з чырвонымі сцягамі і транспарантамі, з адпаведнымі лозунгамі і заклікамі. Удзельнікі гэтых выступленняў — рабочыя і салдаты — найперш раззбройвалі паліцыю і жандараў, вызвалялі палітычных зняволеных. Па прыкладу Петраграда ў гарадах і мястэчках ствараліся саветы рабочых і салдацкіх дэпутатаў, народная міліцыя.

Часовы Выканаўчы камітэт Менскага савета заклікаў жыхароў, а таксама салдат гарнізона выбіраць сваіх прадстаўнікоў у савет. Ён арганізаваў выданне газеты «Известия Минского Совета рабочих депутатов». У той жа дзень на пасяджэнні савета ў Выканаўчы камітэт былі ўключаны прадстаўнікі меншавікоў і бундаўцаў. Савет фактычна прызнаў у якасці гарадскога органа ўлады створаны напярэдадні «Часовы грамадскі камітэт парадку» (уваходзілі прадстаўнікі розных дэмакратычных партый і арганізацый) і дэлегаваў туды 20 чалавек. Ён падтрымаў пастанову камітэта аб правядзенні 6 сакавіка агульнагарадской маніфестацыі ў гонар перамогі рэвалюцыі.

У гэты дзень на Саборнай плошчы (цяпер — плошча Свабоды) і прылеглых вуліцах у Менску сабралася амаль усё насельніцтва горада. Была маса чырвоных сцягоў і транспарантаў з лозунгамі і заклікамі: «Няхай жыве дэмакратычная рэспубліка!», «Няхай жыве Устаноўчы сход!» і інш. Пасля ўрачыстага набажэнства адбыўся ваенны парад. З прамовамі выступалі камандуючы Заходнім фронтам, член Дзяржаўнай думы, гарадскі галава, старшыня Менскага савета, прадстаўнікі розных партый і арганізацый. Прамоўцы ў большасці заклікалі да грамадзянскага міру і падтрымкі палітыкі Часовага ўрада, накіраванай на абарону «свабоднай Айчыны». Аналагічныя маніфестацыі ў пачатку сакавіка былі праведзены ў многіх гарадах і мястэчках Беларусі.

9 сакавіка ўсе сацыял-дэмакратычныя групы ў Менску (бальшавікі, меншавікі, бундаўцы і інш.) утварылі Аб'яднаную арганізацыю РСДРП.

МВБІЧ

(Працяг будзе)

ВУЧЫМСЯ

Мікалай КРЫЎКО

СЛОЎНІК СІНОНІМАЎ

ПАКАШТАВАЦЬ (з'есці або выпіць што-н. для пробы) *І стаў на клёцку дзядзька дзьмухаць, пакаштаваць каб было можна* (Колас), **ПАСПЫТАЦЬ** *Маці заглянула ў кубкі: Ліза не адпіла і адной трэці. Паспытала яе чай —зусім не салодкі* (Шамякін),**ПАПРАБАВАЦЬ** і **ПАПРОБАВАЦЬ** *Камандзір батальёна, як гаспадар, запрашаў, хто заходзіў сюды, папробаваць мядку* (Колас).*Папрабаваць бярозавага соку,* **ПАСПРАБАВАЦЬ** *Паспрабуйце на язык (соль), калі не верыце, — прапанаваў шафёр. — Я не хлушу!* (Кулакоўскі), **ПАСМАКАВАЦЬ** *Потым.. (Апанас) узяў лыжку, пасмакаваў боршч* (Савіцкі). *Людзі пасмакуюць тое пойла, ды шусь міску пад плот* (С. Александровіч).

ПАКВАПІЦЦА (на што; паспрабаваць адабраць што-н., пазбавіць чаго-н.) *(Мальвінка:) —Я ведаю, што я табе не люба, што ты не на мяне пакваліўся, а на маю гаспадарку* (Сабаленка), **ПАКВАПІЦЬ** разм. *Ніводзін злодзей не пакваліў бы на Тодарава каня* (Крапіва). *(Гушка:) — Твой яса бацька таксама пасля ўжо на дзесяціну пакваліў* (Чорны), **ПАГАЛІЦЦА** *(Аўгіння:) — Пэўна ж, я сама віна... :а: на багацце пагалілася* (Колас). *— А мы, можа, той зямлі і браць не будзем, не дужа на яе пагалімся, але толькі ў такой справе праўда павінна быць* (Галавач), **ПАСЯГНУЦЬ** кніжнае — *У кожным простым чалавеку (пілсудчыкі) бачылі раба, які ўзбунтаваўся які пасягнуў на іх правы і ўладу* (Машара), **ЗАМАХНУЦЦА** *Я замахнуўся на ягоны (Вяршыніна) хлеб* (Брыль), **ЗРАБІЦЬ ЗАМАХ** (Марта:) — *Даруйце мне, Францішак, што я ў думках на гонар ваш замах зрабіла* (Клімковіч) , **ПАДНЯЦЬ** (або **УЗНЯЦЬ**) **РУКУ** *[Пані Яндрыхоўская:] Я ...шу пакараць бунтаўшчыкоў, што паднялі руку на маё дабро* (Крапіва). — Незакончанае трыванне: **Квапіцца, квапіць, галіцца, пасягаць, замахвацца, рабіць замах, паднімаць (падымаць або ўзнімаць, уздымаць) руку.**

1. **ПАКІНУЦЬ** (*каго*; перастаць клапаціцца, пазбавіць увагі, падтрымкі, дружбы і пад.) *Пайшоў, несучы ўсабе няшчасце, а шкада яго (Юркі) не было, хоць і ні Яўген, ні Пракоп пры іншых акалічнасцях ніколі не пакінулі б чалавека ў бядзе* (Карпаў), **КІНУЦЬ** *Хіба можна яго (дроздзіка) кінуць так Марна гінуць на свеце?* (Колас) // (*што;* перастаць назіраць за чым-н., пайсці з вахты, паста і пад.) *Міхал Шарупіч якраз браў пробу і не мог пакінуць электрапечы* (Карпаў). *Правільна зрабіў, што не кінуў варту, — сказаў Дубіцкі* (Чарнышэвіч) // (*што;* перастаць жыць дзе-н., пераехаўшы ў іншае месца) *(Сыны) пакінулі бацькаву хату ды падаліся ў свет шукаць іншага прытулку* (Якімовіч) // (*што;* перастаць працаваць, вучыцца і пад. дзе-н.) *Багушэвіч вырашыў нанава перакроіць сваё жыццё, кінуць абрыдлую казённую службу і стаць адвакатам у сябе на радзіме* (Кісялёў). *Даўно кінуў (Саўка) школу, нічога не робіць* (Жычка) // (*што;* захаваць у якім-н. стане, не змяніць чыйго-н. становішча, стану)*Дворнік пакінуў браму адпёртаю і пайшоў спачываць пасля бяссоннай ночы* (Гартны) // (*з інфінітывам;* спыніць якое-н. дзеянне, занятак) *Набліжэнне восені ўжо адчувалася ў прыродзе. Зніклі жаўранкі, пакінулі стракатаць конікі* (Чарнышэвіч). *Я баяўся, каб Барыс зусім не кінуў пісаць*(Бядуля). *—Незак.:* **Пакідаць, кідаць.**

2. **ПАКІНУЦЬ** *каго* (спыніць сумеснае жыццё з кім-н.) *Прыйшла дачка. Пакінуў муж — Свавольніца яна* (Непачаловіч), **КІНУЦЬ** *каго — Ды не памерла яна (жонка). Кінула мяне і паехала. Шэсць гадоў назад* (Хомчанка), **ПАЙСЦІ** *ад каго Пайсці ад жонкі. — Незак.*: **Пакідаць, кідаць, ісці.**

3. **ПАКІНУЦЬ** (вызваліцца ад якога-небудзь пачуцця, стану, якіх-н. думак і пад.) *Валодзя не пакінуў сваю ранейшую задуму — узарваць чыгуначны мост* (Федасеенка), **КІНУЦЬ** *Кінь думаць пра гэта,* **АДКІНУЦЬ** узмацн. *Перш за ўсё, як зусім Непатрэбную рэч, Жаль, што сэрца сціскаў мне, Адкінуў я прэч* (Куляшоў), **АДМЕСЦІ** узмацн. *Каб не цешыць сябе.., ён (Сотнікаў) адмёў усе ўласцівыя жыццю ілюзіі* (Быкаў), **АДРЫНУЦЬ** прыўзнятае, узмацн. *Адрынь, пясняр, згрызоты* (Жылка). — *Незак.:* **Пакідаць, кідаць, адкідаць, адкідваць, адмятаць.**

4. **ПАКІНУЦЬ** (не знішчыць, не крануць, не змяніць) *Пакінуць рукапіс без правак,* **ЗАХАВАЦЬ** *Захаваць тэкст аўтара без змен. —Незак.:* **Пакідаць, захоўваць.**

ПАКЛАПАЦІЦЦА (пра каго-што, аб кім-чым і з даданым сказам; праявіць клопат, удзяліць увагу з мэтай уладзіць, забяспечыць што-н. для каго-н.) *Рудзько сёння быў чыста паголены і падстрыжаны. Аб гэтым паклапацілася жонка* (Дуброўскі), **ПАТУРБАВАЦЦА** *(Дзед:) —Вы , брыгадзіры, патурбаваліся б, каб хлопцаў кармілі лепей* (Шамякін), **ПАНЕПАКОІЦЦА** *Панепакоіўся б аб дзецях, падумаў бы хоць цяпер* (Васілевіч), **ПАРУПІЦЦА** *Ды трэба ж было парупіцца, каб газета выйшла добрая* (Колас), **ПАДУМАЦЬ** *— Калі не хочаш падумаць пра сябе, дык пра сына паклапаціся* (Пальчэўскі). *—Незакончанае трыванне:* **Клапаціцца, турбавацца, непакоіцца, рупіцца, думаць.**

1. **ПАКЛАСЦІ** (змясціць што-н. куды-н. у ляжачым становішчы) *Старшыня ўзяў з рук каваля клешчы, выхапіў распаленае жалеза з горна, паклаў на кавадла* (Курто), **ПАЛАЖЫЦЬ** *— Ну, і што ж, добра тут табе было? — незнаёмы чалавек палажыў пры гэтым сваю тоўстую, мяккую руку Сцёпку на плячо* (Колас), **УСКЛАСЦІ** высокае *У дні свят і мінчане і госці.. прыходзяць сюды, каб ускласці вянкі і букеты* (В. Вольскі), **УКЛАСЦІ** (пакласці у пэўным парадку, размясціць, скласці якім-н. чынам)*Дастаў (бацька).. смольны аскалёпак, пашчапаў яго на лучынкі, якія потым акуратна склаў на спод грубкі, а наўкруг уклаў «зрубам» абярэмак дроў* (Масарэнка). *— Незак.*: **Класці, ускладаць, усклад-ваць, укладаць, укладваць.**

2. **ПАКЛАСЦІ** (змясціць каго-н. куды-н. у ляжачым становішчы, дапамагчы легчы) *Раненага асцярожна паклалі на зямлю, падаслаўшы коўдру* (Якімовіч), **ПАЛАЖЫЦЬ** *Як прынеслі Бандароўну Да святліцы новай, Палажылі памаленьку На лаве дубовай* (Купала) **УКЛАСЦІ** *Старэйшая сястра Поля кінулася да яе (Сашы), абняла, памагаючы ўкласці на ложак* (Шамякін), **УЛАЖЫЦЬ** *Дзеда ўлажылі ў пасцель, паставілі на тумбачку бутэлечкі з лекамі, шклянку з вадой* (Хомчанка). *—Незак.*: **Класці, укладаць, укладваць.**

ПАКЛАСЦІСЯ (улегчыся, легчы, прыняць ляжачае становішча для адпачынку або сну — пра людзей, усіх або некалькіх) *Не запальваючы святла, павячэралі, а потым і спаць пакладіся* (Сабаленка), **ПАЛЕГЧЫ** *Мужчыны пазаганялі коней у лозы і паляглі тут жа ў засені* (Хадановіч). — *Незак.:* **Класціся.**

З кнігі заслужанага работніка народнай адукацыі Беларусі, доктара філалагічных навук, прафесара Леаніда Іванавіча БУРАКА

УДАКЛАДНІМ

Знакі прыпынку пры паўтарэнні слоў у сказе

(Працяг)

6. Калі два паўтараемыя словы звязаны злучнікамі **дык** або **як,** то перад гэтымі злучнікамі знакі прыпынку не ставяцца: *А прастор дык прастор — і канца не відаць* (Якуб Колас). *Ён хлопец як хлопец* (І. Гурскі). *Дакументы як дакументы, у поўным парадку* (М. Лынькоў).

Але калі паўтараемыя словы звязаны парнымі злучнікамі **калі—дык, раз—дык,** то перад другой часткай парнага злучніка ставіцца коска, напрыклад: *Калі лес там, дык лес* (Якуб Колас). *Раз ехаць, дык ехаць* (М. Лынькоў).

7. Знакі прыпынку не ставяцца:

калі паміж паўтараемымі словамі знаходзіцца адмоўная часціца не: *Без розных прыгод і жыццё не жыццё* (Х. Шынклер). *Варыла не варыла, абы добра гаварыла* (Прыказка). *Ён ляжаў з прыплюшчанымі вачамі: слухаў не слухаў, драмаў не драмаў* (М. Лужанін);

калі паміж паўтараемымі словамі знаходзяцца ўзмацняльна-ўступальныя часціцы **то, дык** (пры паўтарэнні дзеясловаў адзін мае форму інфінітыва, другі — асабовую форму): *Чуць то я чуў, але ўбачыць жывога ваўка ўласнымі вачыма не даводзілася* (З. Бядуля). *Блізка то блізка, але каб не было слізка* (Янка Купала). *Вудзіць дык вудзіш, а вячэраць што будзеш?* (Я. Брыль);

калі паміж паўтараемымі словамі знаходзіцца дзеяслоўзвязка **быць,** часціца **ўсё-такі** і інш.: *Дзеці ёсць дзеці* (Я. Маўр). *Хлеб быў і будзе хлеб* (Р. Сабаленка). *Горад усё-такі горад* (М.Гарэцкі). *Зямля ўсё ж такі зямля, яе любіць трэба* (Якуб Колас);

калі паміж паўтараемымі словамі знаходзяцца прыназоўнікі: *Зуб на зуб не трапляе ад холаду* (М. Лынькоў). *Раслі таполі рад у рад* (П. Глебка). *Аўдоція час ад часу ўстрывожана пазірала ў хмарнае неба* (І. Мележ). *Сцяпан раз за разам вымаў з кішэні ліхтарык і асвятляў дарогу* (А. Чарнышэвіч);

калі адно з паўтараемых слоў мае форму назоўнага, а другое — роднага або творнага склону: *Спрэчкі спрэчкамі, а дружба дружбай* (Т. Хадкевіч). *Жарты жартамі, а справы справамі* (М. Лынькоў). *Непарадку ніякага не будзе: усё зробім чын чынам, як след.* (П. Галавач);

калі паўтараемыя словы цесна звязаны паміж сабой або ўваходзяць у склад фразеалагічных зваротаў: *Гэты грыб усім грыбам грыб* (Якуб Колас). *Яго хата была ўсім хатам хата* (Змітрок Бядуля).

Заўвага 1. Калі паміж паўтараемымі словамі знаходзіцца адмоўная часціца ні, то яна прымыкае да размешчанага за ёй слова і становіцца яго прыстаўкай; паміж прыставачным і беспрыставачным словамі ставіцца дэфіс: *Неўзаметку змахваў слязу хто-ніхто са старых* (І. Шамякін). *Дзе-нідзе з перадранішняга змроку вынікалі вёскі* (Якуб Колас).

Заўвага 2. Калі паміж паўтараемымі словамі ёсць прыназоўнік, на які падае націск, тады ён прымыкае да размешчанага за ім слова і становіцца яго прыстаўкай; паміж прыставачным і беспрыставачным словамі ставіцца дэфіс: *Раз-пораз чуліся выбухі бомб* (І. Мележ). *Карызна перш-наперш суняўся і з палёгкай уздыхнуў* (Міхась Зарэцкі).

Заўвага 3. Калі спалучэнне назоўнікаў у форме назоўнага і творнага склону мае прыслоўнае значэнне, тады паміж імі ставіцца дэфіс, напрыклад: *Стаў я час-часам і да Максіма наведвацца* (Кандрат Крапіва). Параўн. формы іншых часцін мовы: *Белым-белы родны сад* (А. Бялевіч).*Я ўставаў усюды раным-рана* (П. Панчанка).

Іспыты

У папярэдніх нумарах газеты мы надрукавалі артыкул прафесара Аляксея Рагулі, загадчыка кафедры тэорыі і гісторыі культуры Менскага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта. Ён тлумачыў асобныя пытанні праграмы па беларускай літаратуры. Цяпер прапануем нататкі дацэнта МДПУ Сяргея Бердніка пра тыповыя памылкі, якія робяць абітурыенты на экзамене па беларускай мове.

Сяргей БЕРДНІК

ТЫПОВЫЯ ПАМЫЛКІ

Перш-наперш варта сказаць, што сабою ўяўляе білет на вусным экзамене па беларускай мове. У кожным — два тэарэтычныя пытанні, напрыклад, правапіс галосных, правапіс зычных і трэцяе пытанне — разбор сказа. Калі экзамен па беларускай мове і літаратуры адначасова, то ў гэтым выпадку — адно пытанне па мове, другое пытанне па літаратуры, а трэцяе —ізноў па мове — разбор сказа. І ёсць пісьмовы экзамен па беларускай мове — гэта дыктоўка. І яшчэ адзін від экзамена —гэта сачыненне. А напрыклад, у Лінгвістычным універсітэце — дыктоўка і тэкст, які ўключае практычнае заданне і разбор сказа.

Якія памылкі дапускаюць абітурыенты на экзамене па беларускай мове? Самае прыкрае — не валодаюць прыкладамі, а дакладней, у абітурыентаў не хапае прыкладаў, каб праілюстраваць пэўныя тэарэтычныя палажэнні. Напрыклад, такое звычайнае пытанне: устарэлыя словы ў беларускай мове. Папершае, некаторыя робяць тэарэтычныя памылкі, не могуць размежаваць гістарызмы і архаізмы, а таму, зразумела, не могуць прывесці прыклад. А здавалася б, вельмі проста: гістарызмы — гэта словы, якія выйшлі з ужытку ў выніку таго, што зніклі з'явы, падзеі і г.д. — баярын, ураднік, солтыс. Архаізмы — словы, якія выйшлі з ужытку ў сувязі з тым, што ўзніклі новыя словы. Падам такі «дзяжурны» прыклад, які часта даводзіцца чуць: лоб — чало. Праўда, некаторыя прыводзяць самы новы прыклад: гарбата —чай. Так, слова чай ужо можа быць архаізмам у беларускай мове, бо шырока стала ўжывацца слова гарбата.

Агульныя звесткі аб мове

Вельмі і вельмі мала ўвагі надаюць абітурыенты пытанню паходжання беларускай мовы, гістарычнаму аспекту яе развіцця. На што тут трэба звярнуць увагу? Трэба дакладна вызначыць этапы развіцця беларускай мовы. Вось такія, як агульнаславянскі, агульнаўсходнеславянскі перыяд, і дакладна вызначыць нейкія межы развіцця паміж гэтымі перыядамі. Напрыклад, агульнаславянскі — да УП — УШ стагоддзяў н.э., агульнаўсходнеславянскі — з УШ — 1Х стагоддзяў працягваўся. І хацелася б пачуць ад абітурыента не пра старажытнарускую мову, а пра агульнаўсходнеславянскую ці ўсходнеславянскую мову.

Калі заходзіць размова пра агульныя звесткі аб мове, то трэба сказаць, што нашы абітурыенты вельмі любяць гаварыць пра дзяржаву «Кіеўская Русь». А я ім кажу, каб была адзіная дзяржава «Кіеўская Русь», то ці была б тады бітва на Нямізе?

І пачынаюць гісторыю развіцця беларускай мовы: адзіная дзяржава, адзіная мова — старажытнаруская... А я ім кажу: «Каб была адзіная дзяржава Кіеўская Русь, то ці была б тады бітва на Нямізе?» Трэба памятаць, што былі княствы: Полацкае, Тураўскае, Навагарадскае, ну і Кіеўскае. Не было адзінай дзяржавы, якая мела адзіную мову. Так, усходнеславянская мова была, але ў ёй ужо з самага пачатку вызначаліся дыялекты, якія потым заклалі асновы трох усходнеславянскіх моў. У навуковых працах апошняга часу даказваецца, што адзіная дзяржава Кіеўская Русь — гэта выдумка.

У гэтым пытанні неяк выпадае перыяд станаўлення іменна ўласнабеларускай мовы. Трэба падкрэсліць, што старабеларуская мова - гэта пачатак развіцця ўласнабеларускай мовы. Гэты перыяд звычайна выпадае, і гавораць, што ў Вялікім Княстве Літоўскім дзяржаўнай была старабеларуская мова. А адкуль яна ўзялася? Яна выйшла з усходнеславянскай мовы, і ўжо ў ХП—ХШ стагоддзях — гэта трэба падкрэсліць — былі бачны асаблівасці гэтай вось мовы, якая пачала ўжо выдзяляцца ў гэтай частцы ўсходнеславянскіх зямель. І канешне ж далейшае развіццё — перыяд так званага заняпаду беларускай мовы ў нашай гісторыі. Ён таксама неяк прамалінейна трактуецца: палякі забаранілі беларускую мову, яе замяніла польская мова. Гэты перыяд гісторыі Беларусі даволі складаны. Трэба было б падысці з таго пункту погляду, што — перш за ўсё — беларуская мова перастала быць дзяржаўнай. А што гэта значыць — мы бачым на прыкладзе статуса беларускай мовы ў былым Савецкім Саюзе. І яшчэ адзін перыяд станаўлення сучаснай беларускай мовы: Х1Х —пачатак ХХ стагоддзя. Тут трэба абавязкова нагадаць, хто жстаяў ля вытокаў, чыімі намаганнямі стваралася, узнімалася наша мова.

У звязку з гэтым пытаннем прыгадаю яшчэ адно: беларуская нацыянальная мова як мова беларускага народа. Звычайна пачынаюць гаварыць, што гэта мова беларусаў. Беларуская нацыянальная мова — гэта не аднародная мова. Тут трэба дакладна ведаць, што беларуская нацыянальная мова складаецца з літаратурнай мовы і народна-гутарковай мовы. І калі гаварыць пра літаратурную мову, трэба сказаць пра нормы мовы, пра ўнармаванасць, трэба ўспомніць і гісторыю. Хацелася б, каб і «Граматыку» Тарашкевіча абітурыенты ведалі, і наогул ведалі гісторыю беларускага правапісу.

(Працяг будзе)

Беларуская мова — мова навукі

Шаноўныя чытачы!

На Рэспубліканскай навукова-метадычнай канферэнцыі «Актуальныя праблемы беларускамоўнага выкладання тэхнічных і прыродазнаўчых дысцыплін у ВНУ» (1993г.) і на сёлетняй Першай нацыянальнай канферэнцыі «Праблемы беларускай навуковай тэрміналогіі» выявіўся стан беларусізацыі выкладання ў вышэйшых навучальных установах Беларусі. Ужо не адзінкі, а ці не больш за сто выкладчыкаў чытаюць лекцыі на беларускай мове і тысячы студэнтаў на гэтай жа мове пішуць канспекты ды здаюць залікі і экзамены.

Асабліва цешыць, што завадатарамі сталі матэматыкі: выкладчыкі Беларускай політэхнічнай акадэміі, Беларускага дзяржаўнага універсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі, навуковыя супрацоўнікі Інстытута матэматыкі АН Беларусі. Яны годна прадаўжаюць шматвяковыя (ад Сімяона Полацкага!) традыцыі матэматычнай адукацыі нашага народа. У іх даробку «Русско-белорусский математический словарь» пад рэдакцыяй доктара фізіка-матэматычных навук, прафесара Я. В. Радыно (Менск, 1993), «Тэрміналагічны слоўнік па вышэйшай матэматыцы для ВНУ» калектыву аўтараў Беларускай політэхнічнай акадэміі: Тамара Сухая, Раіса Еўдакіменка, Васіль Траццякевіч, Ніна Гудзень (Менск, 1993) і падрыхтаваная да выдання «Матэматычная энцыклапедыя».

Шмат руплівцаў беларушчыны і сярод вучоных, выкладчыкаў іншых прыродазнаўчых навук, сярод якіх і сябры ТБМ імя Ф. Скарыны.

Аднак праблем яшчэ хапае. Асабліва са складаннем і выданнем слоўнікаў спецыяльнай тэрміналогіі. Таму мы палічылі сваім абавязкам дапамагчы руплівцам беларушчыны і вырашылі пачаць у нашай газеце новы раздзел: «Беларуская мова — мова навукі». Спадзяёмся, што тут будуць абмяркоўвацца праблемы тэрмінатворчасці. Мы будзем запрашаць на гутарку беларускамоўных выкладчыкаў і вучоных. З іх дапамогай газета будзе знаёміць чытачоў са старонкамі гісторыі беларускай навукі, са славутымі беларусамі, з гісторыяй паходжання нашых навуковых і тэхнічных тэрмінаў, народных тэрмінаў, мы будзем старацца расказваць, як вырашаюць падобныя праблемы нашы суседзі. Мяркуем, што нам удасца надрукаваць тут старонкі згаданай «Матэматычнай энцыклапедыі», а ў недалёкім будучым таксама і іншых падобных выданняў.

Запрашаем чытачоў стаць нашымі аўтарамі. І будзем удзячны за прапановы і крытычны агляд матэрыялаў раздзела.

З. СІЦЬКО.

НАЗОЎНІЦТВА

Таццяна ПІЛІПОВІЧ
Сяргей ЧАРАНКЕВІЧ

СЛОВАЎТВАРАЛЬНЫЯ І СЕМАНТЫЧНЫЯ АСПЕКТЫ КАНСТРУЯВАННЯ НАВУКОВА-ТЭРМІНАЛАГІЧНАЙ ЛЕКСІКІ

За апошнія гады беларуская мова шмат страціла з свае самабытнасці, адметнасці, у выніку чаго і навуковая тэрміналогія, як можна цяпер канстатаваць, мае пераважна расійскамоўную аснову. Гэта прывяло да таго, што нават аўтары тэрміналагічных слоўнікаў, якія ў апошнія гады ўсё часцей выходзяць з друку, часта стаяць на розных, часам зусім процілеглых пазіцыях. Адны з іх прытрымліваюцца думкі пра фармаванне тэрміналогіі на глебе нацыянальнай мовы, другія —прымаюць расійска-беларускую інтэрферэнцыю ў тэрміналогіі. У нашай мове ёсць усе аб'ектыўныя ўмовы для існавання нацыянальнай тэрмінасістэмы, сярод якіх у першую чаргу трэба назваць унутраную логіку моўнага развіцця і наяўнасць граматычных сродкаў. На этапе фармавання сучаснай беларускамоўнай тэрміналогіі неабходна ўлічваць:

— здабыткі тэрміналогіі 20-х — 30-х гадоў;

— магчымасць увядзення ў карыстанне наватвораў, утвораных паводле мадэляў, заканамерных для беларускай мовы;

— выкарыстанне пры неабходнасці агульнапрынятых міжнародных тэрмінаадзінак;

— абгрунтаваную тэрмінатворчасць аўтараў слоўнікаў, выдадзеных апошнім часам. Прыкладам такога стаўлення да фармавання тэрміналагічных лексем на сучасным этапе развіцця мовы з'яўляецца «Тэрміналагічны слоўнік па вышэйшай матэматыцы для ВНУ». Яго аўтары выказалі свае меркаванні па некаторых найбольш спрэчных пытаннях словаўтваральнага і лексіка-семантычнага аспектаў тэрміналогіі.

1. У беларускай тэрмінасістэме, напрыклад, утварэнні з суфіксам -цель- не маюць пашырэння, бо гэта словаўтваральная мадэль непрадуктыўная ў нашай мове. Ёй адпавядаюць лексемы з суфіксам *-нік-:* замедлитель — *запавольнік,* излучатель — *выпраменьвальнік,* множитель — *множнік.* Але ў нашых перакладных слоўніках часам сустракаюцца (на расійскі ўзор) тэрмінаўтварэнні з суфіксам -цель-. Параўнайце, напрыклад, падачу некаторых тэрмінаў у апошнім выданні «Русско-белорусского словаря» (1994г.): отделитель -- аддзяліцель, проявитель -- праявіцель.

2. У перакладных слоўніках 80-х гадоў зафіксаваныя шматлікія дзеяслоўныя формы з іншамоўным элементам -ір- (-ыр-). Аўтары згодныя з меркаваннямі навукоўцаў (П.Сцяцько і І.Карпуць), што лексемы з гэтым суфіксальным элементам вельмі распаўсюджаныя ў расійскай мове. І тыя ўтварэнні, што зафіксаваныя ў перакладных слоўніках, трапілі ў беларускую мову адтуль. Але яны, як і іншыя моўныя адзінкі, павінны падпарадкоўвацца законам беларускай мовы. Як паказваюць даследаванні, іншамоўныя дзеяслоўныя асновы ў беларускай мове афармляюцца з дапамогай суфікса *-ава-* (*-ява-*), а не -ірава- (-ырава-). Параўнайце: *акумуляванне* — аккумулирование, *канцэнтраванне* —концентрирование, генераванне — генерирование і г.д.

3. Вядома, што функцыянальна значныя тэрміналагічныя паняцці любой тэрмінасістэмы выражаюцца не толькі назоўнікамі і дзеясловамі, але, як паказаў У.Люшцік, і прыметнікамі і дзеепрыметнікамі. У беларускамоўных тэкстах гэтыя ўтварэнні часам афармляюцца суфіксамі -уч-, -юч-, -ем-, -ім- па аналогіі з суфіксамі -уш-, -юш-, -им-, -ем-, прадуктыўнымі ў расійскай мове, але не ўжывальнымі ў нашай. Іх ролю выконваюць назвы (лексемы, найменні) з суфіксамі *-н-, -ев-, -льн-, -оўн-*. Гэтыя суфіксы далучаюцца да асновы назоўніка , ад якога ўтвараюцца названыя лексемы, у залежнасці ад функцый, якія выконваюць дзеепрыметнікі, напрыклад, движущий — *рухальны* (функцыя якасці), поглощающий — *паглынальны* (функцыя якасці), выпрямляющий — *выпрастоўны* (функцыя аб'екта наймення), результирующий — *вынікоўны* (функцыя аб'екта наймення).

Памылкай шмат якіх аўтараў пры перакладзе тэрмінаў з'яўляецца асобны падыход да кожнага слова. На нашу думку, для дакладнага фармавання тэрмінаў, што маюць аналагі ў расійскай мове, трэба выкарыстоўваць гнездавы метад, які, акрамя словаўтваральных працэсаў, дазваляе ўлічваць лексіка-семантычную і функцыянальную насычанасць тэрмінаў. У якасці ілюстрацыі разгледзім наступныя прыклады:

вращение	заварот
вращать	аварочваць
вращаемый	зваротны
вращательный	аварачальны
вращающий	аварочвальны
вращающийся	аваротлівы
возбуждать	узбуджаць
возбуждаемость	узбуджальнасць
возбуждаемый	узбуджальны
возбуждающий	узбуджвальны
возбуждающийся	узбудны
возбуждённый	узбуджаны

4. Адраджэнне беларускай мовы, яе ўнармаванне вымагае ад даследчыкаў крытычнага стаўлення да матэрыялаў беларускай граматыкі і слоўнікаў, бо ў іх шмат менавіта неўнармаванага. Гэта датычыць і некаторых граматычных формаў. Як вядома, назоўнікі ўсіх трох скланенняў у формах множнага ліку маюць у сучаснай беларускай мове аднолькавыя канчаткі. Праўда, формы роднага склону яшчэ захоўваюць некаторыя адметнасці па скланеннях. Але і тут паступова ідзе выраўноўванне за кошт абагульнення канчаткаў роднага склону множнага ліку ў назоўнікаў: пад націскам -оў- (-еў-), не пад націскам -аў-(-яў-). Блытаніна адбываецца таму, што сучасныя граматыкі і слоўнікі па-рознаму падаюць гэтыя формы: асаблівасць —асаблівасцей або асаблівасцяў, цяжкасць — цяжкасцей або цяжкасцяў.

Для тых, хто займаецца практычнай распрацоўкай навуковай тэрміналогіі, застаецца нявырашаным шэраг пытанняў, таму мы лічым неабходным выкарыстоўваць наступныя падыходы пры стварэнні тэрмінаадзінак:

а) выкарыстоўваць ненаціскное *-ар-* (замест -ер-, -эр-) у канцы запазычаных слоў-тэрмінаў тыпу *прынтар, адаптар;*

б) не ўжываць словаўтваральны элемент -ар- (-яр-) у прыметніках, якія стасуюцца з назоўнікамі іншамоўнага паходжання, напрыклад, трэба пісаць *малекульны* замест малекулярны, *карпускульны* замест карпускулярны;

в) перадаваць гук v (тэта) у тэрмінах грэцкага паходжання: праз [т] *лагарытм, арытметыка, апатэма, алгарытм;*

г) ведаючы, што варыянтнасць у тэрміналогіі — з'ява непажаданая, мы пакідаем сінанімічныя формы тэрмінаў, якія патрабуюць вызначэння, толькі ў асобных выпадках, напрыклад компьютер — *камп'ютар* і *кампутар,* аккумуляция — акумуляцыя і *акумуляванне,* центробежный — *адцэнтравы* і *цэнтрабежны.*

Virtus atque doctrina

Тэрміналагічная камісія ТБМ імя Ф.Скарыны мае шмат шчырых, адданых сяброў, аб'яднаных любоўю да Бацькаўшчыны, матчынай мовы і навукі. Сярод іх і дацэнт Беларускага дзяржаўнага універсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі кандыдат фізіка-матэматычных навук Людміла Шлома. Ужо некалькі гадоў яна выкладае вышэйшую матэматыку на беларускай мове.

Людміла ШЛОМА: Наша мова вельмі добра пасуе да матэматычнай мовы

— Спадарыня Людміла, як Вы заахвоціліся да беларушчыны?

— Я была заахвочана ўсё сваё жыццё. З самага нараджэння і да сканчэння школы я існавала выключна ў атмасферы беларускага слова. Мае бацькі былі настаўнікамі сельскай школы: мама выкладала беларускую мову і літаратуру, а тата — англійскую мову. У сям'і заўсёды гучала наша родная мова. А якая цудоўная яна была ў маёй маці! Нават у тыя пачварныя гады, калі лічылі неадукаваным таго чалавека, хто не размаўляў па-руску, яна ніколі і нідзе ў межах Беларусі не пераходзіла на рускую мову. Так што выразы «з малаком маці», «матчына мова» маюць да мяне самае непасрэднае дачыненне. Праўда, любоў да роднага слова закладзена ва мне генетычна, калі можна так сказаць, і па лініі бацькі. Калі ў 1947 годзе яго, студэнта Гродзенскага педінстытута, арыштавалі, каб адарваць ад Радзімы на 8 доўгіх гадоў, то ў шэрагу абвінавачванняў было і тое, што ён з захапленнем чытаў студэнтам у інтэрнаце «Пагоню» М.Багдановіча...

Пасля заканчэння беларускай школы ў Нясвіжскім раёне я паступіла ў Менскі педінстытут. Вось тут мая душа і трапіла ў ненатуральны стан, бо на лекцыях у інстытуце не было чуваць ні аднаго беларускага слова. Цяпер, калі я бываю ў гэтай вышэйшай установе, якая называецца ўжо Беларускі педагагічны універсітэт, маё сэрца перапаўняецца радасцю. Многія сотні юнакоў і дзяўчат маюць магчымасць навучацца на роднай мове, чаго наша пакаленне было пазбаўлена.

— А як Вы пачыналі выкладанне па-беларуску ў сябе ў Менскім радыётэхнічным інстытуце?

— Сапраўды, тады ён называўся радыётэхнічным, а пачынаць давялося з візіту да рэктара В.Ільіна, бо гэта звязвалася з яго дазволам. Тут нам усім шанцуе, бо нашу ўстанову ўзначальвае сапраўды інтэлігентны чалавек, пераконваць якога было не патрэбна. Адразу былі створаны ўсе неабходныя ўмовы, і ў 1992 годзе ўпершыню для 47 студэнтаў МРТІ на лекцыях па матэматыцы і фізіцы загучала наша роднае слова. Разам са мною пачалі выкладаць па-беларуску дацэнты А.Болсун і А.Крачкоўскі. А ў гэтым навучальным годзе беларускамоўныя плыні былі арганізаваны ўжо на трох факультэтах з пяці. Адразу хачу сканцэнтраваць увагу на тым, што якраз у такой тэхнічнай навучальнай установе, як наша, бадай, найбольш цяжка было пераходзіць да выкладання па-беларуску. Але, як паказвае вопыт, можна і можна паспяхова. І больш таго, надзвычай неабходна, бо мы рыхтуем кадры інтэлігенцыі Рэспублікі Беларусь, якім наканавана быць носьбітамі прагрэсу нашай дзяржавы. Апошняе ж немагчыма без сфармаванай нацыянальнай самасвядомасці.

— А ў чым канкрэтна тыя цяжкасці, пра якія Вы ўспомнілі?

— Найперш, гэта агульныя для ўсіх ВНУ: адсутнасць падручнікаў, а таксама ўсталяванай навуковай тэрміналогіі, адсутнасць вопыту выкладання па-беларуску. А таксама спецыфічныя для нашай тэхнічнай: да нас традыцыйна паступала невялікая колькасць выпускнікоў сельскіх школ з беларускай мовай навучання, прыкладна 4—5 працэнтаў; сярод выкладчыкаў тэхнічных спецыяльнасцей больш пашырана няведанне беларускай мовы. Апошняе перашкаджае рэалізацыі непарыўнага працэсу беларускамоўнага выкладання.

— Вы не назвалі ў шэрагу цяжкасцей нежаданне студэнтаў вучыцца па-беларуску. Гэты аргумент даводзіцца калі-нікалі чуць. Ці праўда гэта?

— Я на гэта адказала б, што гэта аргумент тых выкладчыкаў, хто сам не хоча выкладаць з-за сваёй ляноты ці агрэсіўнага стаўлення да беларушчыны. Студэнты ўспрымаюць усё нармальна, даволі хутка адаптуюцца, усе пішуць канспекты на беларускай мове і адказваюць на экзамене па-беларуску. Прычым зніжэння паспяховасці ў навучанні не адбываецца. **А вось сур'ёзнае стаўленне да лекцый назіраецца. Разам з гэтым у лектара даволі хутка ўзнікае надзвычай добры эмацыйны кантакт з аўдыторыяй. А гэта ўсё і ёсць аснова павышэння эфектыўнасці навучання.** Між іншым, прыемна адзначыць той станоўчы факт, што абітурыенты 1993/94 навучальнага года выразна адрозніваюцца ад сваіх папярэднікаў большай гатоўнасцю да скарыстання беларускай мовы ў навучанні і лепшай моўнай падрыхтоўкай. Гэта азначае, што наша сярэдняя школа набірае моц у справе адраджэння беларускасці.

— У многіх ВНУ беларусізацыя пачыналася менавіта матэматыкамі. А ці быў вопыт такога выкладання ў 20—30-х гадах?

— Так, мы ўсе пачыналі не на пустым месцы. Беларускую матэматычную тэрміналогію пачалі ствараць у 20-х гадах. Тады былі выдадзены «Беларуская навуковая тэрміналогія». Выпуск 1. Элементарная матэматыка (Менск, 1922); Слоўнік геаметрычных і трыганаметрычных тэрмінаў і сказаў (Коўна, 1923); Слоўнік матэматычнае тэрміналогіі (Менск, 1927). А энтузіястаў беларусізацыі было шмат. Асабліва актыўна працаваў А.Круталевіч. Ён падрыхтаваў і выдаў шэраг змястоўных курсаў матэматычных дысцыплін для ВНУ на беларускай мове. У 30-х гадах гэты слаўны сын беларускага народа быў знішчаны сталінскім рэжымам.

— У той час, у 20-я гады, на Беларусь выкладаць у новых навучальных установах прыязджалі з іншых краін. Ці былі сярод іх матэматыкі?

— Былі, і некаторыя шчыра хацелі дапамагчы нашай маладой рэспубліцы, а таму, як сапраўдныя навукоўцы, хутка авалодвалі беларускай мовай і пачыналі выкладаць па-беларуску. У 1919 годзе з Маскоўскага універсітэта ў Горацкую сельскагаспадарчую акадэмію, што ў Магілёўскай вобласці, пераехаў прафесар І.Багаяўленскі. Курс яго лекцый з аналітычнай геаметрыі, напісаны на дасканалай беларускай мове, выдалі ўжо пасля смерці прафесара ягоныя вучні (Багаяўленскі І. Аналітычная геаметрыя. Горкі, 1932). Дзесяццю гадамі пазней з Аўстрыі да нас пераехаў Ц.Бурстын і ўзначаліў кафедру матэматыкі ва універсітэце. Захаваўся яго падручнік «Курс дыферэнцыяльнай геаметрыі» (Менск, 1934). Ён жа падзяліў лёс нашай нацыянальнай інтэлігенцыі — быў закатаваны ў Менску ў 1938 годзе. Апошняе яго матэматычнае выданне на беларускай мове для ВНУ датавана 1936 годам.

Дзе-нідзе выкладанне матэматыкі на беларускай мове яшчэ вялося да пачатку вайны. Але пасля, на працягу 50 гадоў, на лекцыях па матэматыцы не гучала наша слова, не выдадзена ніводнага беларускага падручніка. Закладвалі ў галаву, што наша мова не прыдатная для вывучэння дакладных дысцыплін.

— Я ведаю, што Вы ў складзе аўтарскага калектыву, які рыхтуе да выдання «Курс вышэйшай матэматыкі». Калі нашы ВНУ атрымаюць гэты падручнік?

— Сапраўды, праца над гэтым выданнем доўжыцца ўжо два гады. У складзе аўтараў доктар фізіка-матэматычных навук, прафесар В.Русак, ст. выкладчык В.Ахраменка (яны з БДУ) і мой калега з БДУІР кандыдат фізіка-матэматычных навук, дацэнт А.Крачкоўскі. Безумоўна, праца вельмі складаная, бо гэта першы сістэматычны курс вышэйшай матэматыкі, які будзе напісаны на беларускай мове. Выданне падручніка плануецца ажыццявіць у трох кнігах, а прызначаны ён для выкладання на тэхнічных і прыродазнаўчых факультэтах ВНУ. Першая кніга павінна выйсці з друку ў выдавецтве «Вышэйшая школа» ў канцы 1994 года, а другая запланавана на 1995 год. Мы палічылі неабходным пачаць гэтае выданне прысвячэннем памяці ўсіх тых матэматыкаў-педагогаў, хто стаяў на пачатку беларусізацыі вышэйшай матэматычнай адукацыі ў 20—30-х гадах нашага стагоддзя, і спадзяёмся, што яно будзе спрыяць Адраджэнню.

А на заканчэнне хачу яшчэ сказаць, што я вельмі шчаслівая, бо ў поўнай меры магу вярнуцца да сваіх каранёў і магу аддаць усе сілы сваёй Роднай Зямлі.

Гутарыў З.СІЦЬКО.

У ЗША любяць вучыцца

(Гутарка з кандыдатам філалагічных навук, выкладчыкам Менскага лінгвістычнага універсітэта Ю.В.Стулавым)

— Юрый Віктаравіч, вядома, што зараз наш Лінгвістычны універсітэт наладжвае цесныя кантакты са сваімі замежнымі калегамі, імкнучыся пераняць самае лепшае, што ў іх ёсць у сістэме вышэйшай адукацыі. Вы нядаўна вярнуліся са Злучаных Штатаў Амерыкі, дзе займаліся вывучэннем праблем вышэйшай школы. Якія Вашы ўражанні?

— Там уражвае шматлікасць навучальных установ, і вышэйшых у тым ліку. Амерыканцы маюць магчымасць вучыцца практычна ўсё жыццё. Сярэдні ўзрост студэнтаў універсітэта — 26 — 30 гадоў. Там няма абавязкова вучэбнага плана і праграм. Усе прадметы дзеляцца на асноўныя і дадатковыя. Асноўных не вельмі шмат. Напрыклад, калі вывучаюць англійскую мову, то гэта будзе вусная і пісьмовая мова, яе гісторыя, фанетыка, граматыка. Усё астатняе — дадатковыя прадметы. У сярэднім студэнты вучацца 12 — 14 гадзін у тыдзень. Але ўсе заданні, якія яны атрымліваюць, носяць праблемны характар. Студэнты павінны нешта параўнаць, даць абгрунтаванне, выказаць свой пункт гледжання на тую ці іншую праблему. Таму яны вымушаны шмат часу працаваць у бібліятэках. Важнае месца ў навучанні амерыканцаў займае пошук інфармацыі. Камп'ютары настолькі цесна ўвайшлі ў іх жыццё, што, безумоўна, без іх дэмогі не абыходзіцца ні адзін студэнт. У камп'ютары закладзены слоўнікі, энцыклапедыі, уся патрэбная інфармацыя, на пошук якой наш студэнт траціць вельмі шмат часу. Там, напрыклад, можна прыйсці ў камп'ютарны цэнтр, які далучаны да камп'ютарнага цэнтра бібліятэкі Кангрэса, і праз некалькі хвілін атрымаць поўны спіс усёй літаратуры, якая маецца па дадзенай тэме ва ўсіх бібліятэках ЗША, а таксама ў бібліятэках іншых краін свету. У нас на пошукі падобнай інфармацыі неабходны месяцы. Гэта практычна дае магчымасць надаць намаганням амерыканскіх студэнтаў іншы накірунак. Іх заданні носяць не толькі праблемны характар, але і ўлічваюць сітуацыі з рэальнага жыцця.

— Колькі курсаў можа асіліць амерыканскі студэнт за год? Ці ёсць тут нейкія абмежаванні?

— Каб атрымаць ступень бакалаўра, амерыканцу трэба здаць прыкладна 30 курсаў. Ён разлічвае толькі на свае сілы. Падлічвае, колькі курсаў зможа асіліць за год. Ад гэтага залежыць тэрмін яго навучання, які можа расцягнуцца ад трох да шасці гадоў. Ён заўсёды мае магчымасць працягваць сваю адукацыю, і, не толькі ў тым універсітэце, куды паступіў, але і ў іншых. У Амерыцы я спаткаўся з чалавекам, якому было амаль 70 гадоў. У 70 гадоў ён пачаў вывучаць рускую мову, таму што хацеў прачытаць Чэхава ў арыгінале.

— А якое стаўленне да англійскай мовы ў Штатах?

— Усюды ёсць экзамены па пісьмовай англійскай мове і па чытанню. На ўсіх узроўнях. Бо ад гэтага залежыць, як чалавек будзе вучыцца і працаваць. Я маю на ўвазе не ўступныя экзамены. Такіх экзаменаў у іх няма, паколькі там высокая плата за навучанне. Чалавек ідзе ва універсітэт, калі ў гэтым адчувае патрэбу.

— Паколькі навучанне ў амерыканскіх універсітэтах платнае, то ці маюць іх студэнты мажлівасць узяць крэдыт у дзяржавы?

— Безумоўна. Студэнт можа ўзяць крэдыт, які дае дзяржава. Плата за навучанне залежыць ад тыпу універсітэта. Яна можа складаць і трыццаць тысяч долараў у год, скажам, у Гарвардскім універсітэце, і пяць тысяч у менш прэстыжнай навучальнай установе. Частка студэнтаў залічваецца бясплатна. Гэта найперш пераможцы розных алімпіяд і конкурсаў. Цяпер пачалі стварацца таксама спецыялізаваныя школы з мэтай падняць інтэлектуальны ўзровень і даць больш дасканалыя веды ў пэўнай галіне навукі здольным вучням. Пры універсітэтах працуюць летнія школы, у якіх, безумоўна, здольныя вучні не застаюцца незаўважанымі, і пазней іх залічаць ва універсітэт бясплатна.

— У апошні час адбылося шмат змен у нашых ВНУ. Якая, на Вашу думку, іх перспектыва?

— Цяпер узгадняюцца вучэбныя планы, але іх яшчэ маюць шмат прадметаў. У нас заўсёды лічылі, што адукацыя павінна быць шырокай, і адукаваны чалавек павінен валодаць ведамі ў вобласці грамадскіх навук і г. д. Але наш век — век спецыялізацыі. Я думаю, што ўсё ж такі трэба напачатку праходзіць фундаментальныя курсы, а ўжо потым кожны чалавек павінен выбіраць тое, што будзе супадаць з яго жаданнямі, з жаданнямі грамадства і з тым, што можа прапанаваць ВНУ.

— Цяпер расце попыт на англійскую мову, утварылася шмат сумесных прадпрыемстваў, дзе патрэбны людзі, якія ведаюць замежныя мовы. Пашыраюцца таксама і міжнародныя кантакты, у тым ліку і са Злучанымі Штатамі Амерыкі. А як у Лінгвістычным універсітэце з вывучэннем амерыканскага вымаўлення англійскай мовы?

— У нас ёсць групы студэнтаў, якія вывучаюць не толькі традыцыйнае брытанскае вымаўленне але і амерыканскае. Мы павінны знаёміць іх з рознымі варыянтамі вымаўлення. Бо, скажам, у Індыі англійская мова мае свае асаблівасці гэтак жа, як англійская мова ў Аўстраліі ці Канадзе. Мы павінны цяпер звяртаць большую ўвагу на краязнаўчыя і культуралагічныя аспекты, бо мова — гэта толькі сродак, і наша задача навучыць людзей выкарыстоўваць яе ў сваёй дзейнасці.

Распытвала
Любоў БАРШЧЭЎСКАЯ.

ЧЫТАЛІ? ЧЫТАЛІ?

Паэзія беларускага змагання

Выйшаў з друку невялічкі зборнік вершаў «Крык», аўтарам якога з'яўляецца Васіль Супрун — чалавек драматычнага лёсу, які прайшоў праз пекла камуністычных рэпрэсій. Але нават за калючым дротам ён пісаў вершы на беларускай мове, і мо гэта непарыўная сувязь душы з Айчынай дапамагала яму выжыць у лагерным пекле. Пісаў праз беззаконне таго часу, пра пакутніцу нашу родную Беларусь, пра лёс людзей, маладых патрыётаў, катаваных голадам і холадам, за калючым дротам далёкай паўночнай Інты і Варкуты. Мне давялося быць разам з Супруном, дзяліцца «пайкай» чорнага хлеба, добрым словам, якое так дапамагала трымацца ў беспрасветным кашмары «ГУЛага». Нас было там не так ужо і мала. У Інце, толькі на ОЛпе-2, са мною было яшчэ пяць сяброў Саюза беларускіх патрыётаў, было некалькі сяброў са слонімскай «Чайкі». Жылі мы вельмі дружна, гэта была адна сям'я, і, безумоўна, цэментаваў нашу дружбу Васіль Рыгоравіч Супрун. Ён чытаў нам свае вершы, і гэта быў сапраўдны крык беларускай душы. Мы слухалі тыя вершы, і нам станавілася лягчэй, прыбаўляла сілы ў няроўнай барацьбе з тымі, хто імкнуўся нас растаптаць і знішчыць. А потым яшчэ Васіль Супрун часам стаў чытаць вершы Ларысы Геніюш. Яму удалося ў пачатку 1953 года наладзіць сувязь з нашай выдатнай паэтэсай, якая ў той час была не ў Інце, а на лагпункце ў пасёлку Абезь. Як гэта ні цяжка было праз калючыя драты, праз жорсткі рэжым і дэтальныя «шмоны», якія мы праходзілі кожны дзень, вяртаючыся з работы з мокрых, халодных, цёмных шахт, але ўсё ж Супрун час ад часу атрымоўваў вестачкі і вершы ад Ларысы Антонаўны. І калі мы чыталі тыя вершы, нам станавілася лягчэй, дапамагала выжыць, мы чулі жывыя словы жывой паэтэсы, патрыёткі і нязломнага барацьбіта за родную нам Беларусь. Напрыклад, Геніюш пісала:

...«Глянь! — уздымаюцца брудныя хвалі,
неспакойны варожы бярлог,
ужо няраз яны пенай апалі
ля маіх заняволеных ног.
Не трывожся няроўнасць бою,
што адна супраць цемры стаю,
што мне душу атрутаю поячь
Я жа знаю,за што я п'ю».

Калі доўгі час ад Ларысы Антонаўны не было весткі, Васіль Супрун сумаваў і пісаў:

... «Ад цябе ні слова не прынёс мне вечар,
Вестка не кранула стомленых надзей.
А чакаў паперкі, як самой сустрэчы,
Цісучы ўспаміны да худых грудзей.
Знай, што твае весткі — гэта водар Краю,
васільковых нівау, песня салаўя.
І кажнюткі вечар толькі іх чакаю
і жыву тут імі, родная мая».

Што да паэзіі Васіля Супруна і зборніка вершаў «Крык», то вельмі высокую ацэнку гэтай з'яве даў у сваёй прадмове Алег Лойка... «Больш таго, — піша ён, — і гордасць яшчэ поўніць маё сэрца ад усведамлення, што гэтыя кніжкавыя ўваходзіны ў родную паэзію Васіля Супруна — з'ява куды шырэй проста мясцовай, проста нацыянальнай. Бо паэтычны дыялог 50-х гадоў — Ларыса Геніюш — Васіль Супрун — гэта ўнікальная старонка не толькі беларускай паэзіі. Гэта лірыка не толькі высокага грамадзянскага гучання, але і пранікліва-шчымлівая інтымная лірыка».

Лявон БЯЛЕВІЧ.
г. Полацк.

Створым Гімн Беларусі разам, усім народам!

Паважаная рэдакцыя, у мяне такое адчуванне, што члены нашай вельмі шаноўнай Дзяржаўнай камісіі па выпрацоўцы Беларускага Гімна яшчэ доўга будуць чакаць адпаведны дасканалы тэкст. Бо яны арыентуюцца адразу на шэдэўр, які нехта з вялікіх паэтаў прынясе ды пакладзе на стол, але і тады выбухнуць новыя спрэчкі. А беларусам ужо зараз і сёння патрэбен свой Гімн. Мяркую, гэта не абавязкова можа быць толькі высокадасканалы ў сэнсе паэзіі верш. Але ў ім павінны быць такія думкі і пачуцці, якія нас аб'ядноўваюць вакол высокай мэты — служэння маці-Радзіме, тое, што будзе нас цешыць і падтрымліваць.

Дык як такое здзейсніць? Прапаную свой варыянт тэксту, які зроблены на ўсім нам ужо вядомую музыку Сакалоўскага. Музыка, лічу, добрая, і не яе віна, што ёю карысталіся ў савецкі час. Мелодыя заставалася ўсё-такі нашай, беларускай.

Разумею, тэкст, які я прапаную, пакуль не зусім дасканалы. Таму запрашаю чытачоў «Нашага слова» давесці яго да ладу сумеснымі намаганнямі. Я на аўтарства не прэтэндую. Давайце паспрабуем стварыць наш Беларускі Гімн разам, грамадою. Няхай ён будзе народны.

Уладыслаў ЖЫГАЛКА.
г. Менск.

ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ
(Музыка Сакалоўскага)

Мы — беларусы! Вольныя людзі —
Вольным заўсёды будзе наш шлях!
Сімвал Свабоды — Сцяг Беларусі,
Бела-Чырвона-Белы наш сцяг!
Хай жа ніколі ён не загіне!
Бог захавае Белую Русь!
Наша адданасць — Вольнай Радзіме!
Хай жа заўсёды Жыве Беларусь!

Праца народу моц і Свабоду —
Годнасць гартуе, з году ў год...
Веліч Радзімы — мужнасць народу;
Люд Беларусі — слаўны народ...
Хай жа ніколі ён не загіне!
Бог захавае Белую Русь!
Наша адданасць — мілай Радзіме!
Хай жа заўсёды Жыве Беларусь!

Край наш багаты, шчодры, дзівосны:
Рэкі павольныя, светлыя тут;
Мірна гамоняць бярозы ды сосны...
Цешце, нашчадкі, родны наш кут!
Хай жа ніколі ён не загіне!
Бог захавае Белую Русь!
Наша адданасць — мілай Радзіме!
Хай жа заўсёды Жыве Беларусь!

АД РЭДАКЦЫІ: Выслухаўшы прапанову Уладыслава Жыгалкі, мы вырашылі падтрымаць яе. Запрашаем Вас, шаноўныя чытачы, узяць удзел у гэтай вельмі важнай справе. Чакаем Вашых заўваг. Хто прапануе новае слова, хто радок, хто сваю думку. Усё гэта будзем друкаваць у газеце, каб атрымаць грамадскую ацэнку. Загадзя просім не дасылаць новых тэкстаў, давайце засяродзімся на гэтым і зробім тое, што прапануе ягоны аўтар. А канчатковы, сумесна дапрацаваны варыянт апублікуем праз 2 месяцы, на пачатку верасня, калі не будзе іншых слушных чытацкіх прапаноў. Гэты, ужо сумесны варыянт тэксту перададзім затым у Дзяржаўную камісію па Гімну. Дарэчы, усе аўтарскія правы на дапрацаваны тэкст шаноўны Уладысь Жыгалка вырашыў даручыць рэдакцыі «Нашага слова», аб чым ён і пакінуў нам адпаведны ліст.

Канферэнцыі

ЗЕМЛЯКІ СУСТРАКАЮЦЦА НА БАЦЬКАЎШЧЫНЕ

Паэтэсы Валянціна Коўтун і Людміла Паўлікава ад імя створанага надаўна Усебеларускага жаночага фонду Ефрасінні Полацкай уручылі памятныя медалі гэтага фонду акадэміку АН РБ і Расіі Радзіму Гарэцкаму, гасцям Беларусі Зоры Кіпель, Яну Чыквіну і іншым. Гэта падзея адбылася ў Доме літаратара (12 чэрвеня г.г.) на міжнароднай навуковай канферэнцыі і фестывалі «Культура беларускага замежжа», арганізаванай і праведзенай Згуртаваннем беларусаў свету «Бацькаўшчына», Нацыянальным навукова-асветным цэнтрам імя Ф.Скарыны і іншымі арганізацыямі.

На працягу двух дзён вядомыя пісьменнікі, вучоныя, мастацтвазнаўцы і крытыкі Беларусі, нашы суайчыннікі з ЗША, Вялікабрытаніі, Германіі, Польшчы і амаль усіх краін блізкага замежжа прымалі актыўны ўдзел у яе рабоце. Зала з цікавасцю праслухала прывітанні народнага дэпутата Вярхоўнага Савета Беларусі Ніла Гілевіча і акадэміка Радзіма Гарэцкага.

З дакладамі і паведамленнямі на канферэнцыі выступілі Анатоль Сабалеўскі, Янка Запруднік, Вітаўт Кіпель, Уладзімір Конан, Адам Мальдзіс, Вольга Іпатава, Ігар Мацієўскі, Валянцін Грыцкевіч, Сакрат Яновіч, Антон Міранові, Міхал Кандрацюк, Вера Рыч, Ніна Брэдэрлоў, Уладзімір Гніламёдаў, Анатоль Грыцкевіч, Аляксей Каўка і іншыя.

Характэрнай рысай канферэнцыі стала тое, што ўсе яе ўдзельнікі выступалі на беларускай мове. Родная мова гучала і на фестывалі, які адбыўся пасля першага дня работы канферэнцыі. Гледачы цёпла прынялі аматарскі літаратурны тэатр «Парнас» з горада Бельск-Падляскі. Польскія самадзейныя артысты паказалі мастацкія ўрыўкі, якія расказваюць пра гістарычнае мінулае беларускага і польскага народаў. Асабліва слухачам спадабаліся спевакі, якія вельмі хораша выконвалі беларускія народныя песні. Чыталі яны і свае вершы.

Закончыўся фестываль у Белдзяржфілармоніі выступленнямі гурта «Белы сон» з Беластока, дзіцячага фальклорнага гурта з Рыгі, паэта з Даўгаўпілса Станіслава Валодзькі, акадэмічнага аркестра народных інструментаў імя Іосіфа Жыновіча, заслужаных артыстаў рэспублікі Віктара Скарабагатава і Георгія Маляўскага, ансамбля «Бліскавіца», вядомай салісткі «Верасоў» — Лікі, купалаўцаў Зоі Белахвосцік і Юрыя Аваръянава і іншых. Іх выступленні госці сталіцы Беларусі сустракалі кветкамі, гарачымі апладысментамі, воклічамі «брава!».

Пятро ГАРДЗІЕНКА.

НАРОДНЫЯ ТАЛЕНТЫ

Беларускія, украінскія і малдаўскія слухачы добра прымаюць ансамбль «Капыльскія дудары», адным з заснавальнікаў якога з'яўляецца кампазітар Іван Кузняцоў. З ансамблем супрацоўнічаюць вядомыя кампазітары Уладзімір Кур'ян і Віктар Войцік. А інструменты для гэтага самадзейнага калектыву зрабілі майстар Уладзімір Пузыня і канцэртмайстар ансамбля Аляксандр Еўдакімаў. Зараз «Капыльскія дудары» рыхтуюцца да паездкі ў Францыю.

На здымку (злева направа): мастацкі кіраўнік ансамбля Валянцін Мотус, кампазітар Уладзімір Кур'ян і майстар па вырабу народных інструментаў Уладзімір Пузыня.

УВАГА!

Нацыянальная школа: гісторыя, сучаснасць, перспектывы

3—4 красавіка 1995 г. у Брэсцкім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя А.С.Пушкіна адбудзецца Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя «Нацыянальная школа: гісторыя, сучаснасць, перспектывы».

Плануецца абмеркаванне наступных пытанняў:

1) Філасофія адукацыі і нацыянальная ідэя: пошукі ўласнай парадыгмы.
2) Гісторыя беларускай нацыянальнай школы.
3) Сучасны стан нацыянальнай школы беларусаў і перспектывы яе развіцця.
4) Актуальныя пытанні беларускамоўнага выкладання гуманітарных і прыродазнаўчых дысцыплін.
5) Праблемы стварэння беларускамоўнага асяроддзя ў навучальных установах.
6) Месца беларусазнаўства ў навучальным працэсе, ва ўмацаванні нацыянальнай самасвядомасці і выхаванні культуры міжнацыянальных адносін.
7) Пытанні адукацыі этнічных меншасцей Беларусі.
8) Шляхі задавальнення адукацыйных патрэб беларускай дыяспары.

Да канферэнцыі плануецца выданне зборніка матэрыялаў. Тэзісы дакладаў аб'ёмам 1—4 старонкі машынапіснага тэксту, надрукаваныя праз два інтэрвалы на беларускай мове, дасылайце калі ласка ў 2-х экз. да 3 кастрычніка 1994 г. на адрас: 224665, г. Брэст, бульвар Касманаўтаў, 21. Брэсцкі педінстытут, Яцкевічу С.А. Пакольکі атрыманыя матэрыялы будуць перадрукоўвацца, прытрымліваццa пэўных норм іх афармлення неабавязкова, але аргкамітэт просіць усіх аўтараў паклапаціцца аб змястоўнай адпаведнасці дасылаемых матэрыялаў тэматыцы канферэнцыі, а таксама аб іх стылістычнай і арфаграфічнай дакладнасці. Рэдкалегія пакідае за сабой права адбору матэрыялаў і (пры неабходнасці) іх рэдагавання. Да тэзісаў трэба прыкласці аўтарскую даведку з указаннем імя і прозвішча, вучонай ступені і звання, месца працы і пасады, адраса і тэлефона.

Тэлефоны для даведак: 625-14; 333-44; 333-42 (код г. Брэста: 8-01622).

АРГКАМІТЭТ.

ПАРОДЫІ

Янусь МАЛЕЦ

АГРЭСІЎНЫ КОТ

Пагойдваюся на суку
Сваіх нягод.
Трымае Ён маю руку,
А я — Яго.

І хоча Ён мяне трымаць
Да скону дзён.
Ды не хачу я аддаваць
Руку ў палон.
Кастусь ЖУК. Верш «Лёс».

Прысеў аднойчы на суку,
А побач — Кот.
Падаў Яму сваю руку,
А Ён — у рот!

«Апсік! — сіплю. — Пайшоў ты прэч!» —
А Ён мне: «Мяў!
Руку б адгрыз табе да плеч —
Каб не пісаў!»

«Мазгі, — кажу, — не адгрызеш,
Хоць ашалей.
Ствараць я буду зараз верш —
Лаві мышэй!»

Вось так таго Ката прагнаў,
І — д'яблаў лёс! —
Маю Ён жонку абкусаў
Тады да слёз.

А мо й не жонку — так каго? —
Тут як сказаць...
Вазьмі, зláві цяпер Яго,
Каб распытаць!

АД РОДНАЕ ЗЯМЛІ

Круглы год цвітуць «Пралескі»

Не верыце? Што, веснавым кветкам — адна веснавая пара? А вы збярыцеся ў знакамітую сваімі талентамі Крупіцу, што пад Менскам, ці пабывайце на канцэрце ансамбля цымбалістак з тутэйшага Дома культуры падчас іх выступлення ў розных кутках Беларусі. Усе сумненні развеюцца, бо самі дзяўчаты — бы тыя блакітнавокія красавіцкія пралескі. Нездарма ж па назве гэтых кветак пайшло найменне творчага калектыву. І музыка ў іх — бы чароўны спеў вясны, перазвон празрыстых ручаёў, шчэбет вясёлых птушак.

Дзе б ні даводзілася «Пралескам» паказваць сваё мастацтва, больш за ўсё яны любяць іграць дома, у засені квітнеючага саду. Тады срэбны голас цымбал разносіцца далёка па наваколлі, зліваецца з хараством прыроды, абуджанай зямлі. Ну, а іншай парой, восенню ці ўзімку ён робіць немагчымае: нагадвае і вяртае красу майскага цвіцення, вясну чалавечага жыцця —маладосць.

Хто ж не рады з ёй сустрэцца? Вось і запрашаюць крупіцкіх цымбалістак на святы і ўрачыстасці, прысвечаныя працы і паэзіі, лепшым людзям зямлі і героям вайны.

Мастацкі кіраўнік калектыву Зоя Пятроўна Філонава мае ўсе падставы радавацца таму, што творчай сталасці ансамбля не перашкаджае малады ўзрост яго ўдзельнікаў. Наадварот, ён дапамагае ім у творчых пошуках, дапамагае працаваць з бачаннем перспектывы. Тым больш у многіх — Ядвігі Урублеўскай, Іны і Людмілы Чабрыцкіх, Святланы Кец, Наталлі Затыка, Надзеі Міцуль, Святланы Лобавай — за плячыма музычная школа, першыя крокі да авалодання ігрой на народных інструментах. Цымбалы ж, родныя беларускія цымбалы — іх асаблівае захапленне і любоў. У адзіным ансамблі яны спасцігаюць сакрэты выканаўчага майстэрства.

Беларускія цымбалы маюць шмат падабенства са сваімі блізкімі «сваякамі» — рускімі гуслямі, украінскай бандурай, літоўскім кантэле, узбекскім чангі. Але ёсць у іх свая непаўторная адметнасць, што ідзе з глыбінь вякоў. Здаўна цымбалы былі неаддзельны ад вясковага жыцця, народных святаў, гульняў, абрадавых дзеяў у розных кутках Беларусі. І зараз іх мілагучны перазвон уносіць светлую ноту ў любую ўрачыстасць, становіцца ўпрыгожаннем любога канцэрта.

Зоя Філонава, выпускніца Менскага музычнага вучылішча імя Глінкі — спецыяліст з высокай тэарэтычнай падрыхтоўкай і мастацкім густам. Яна цудоўна валодае гэтым інструментам, імкнецца развіць дараванне, выхаваць высокую выканаўчую культуру ў сваіх падапечных. А яшчэ цэніць яркую індывідуальнасць маладых цымбалістак. пры гэтым дабіваецца злітнасці ў адно цэлае гучання розных інструментаў, сапраўднай ансамблевасці, выразнасці. Менавіта гэтыя якасці самадзейнага калектыву адзначыў народны артыст Беларусі Б. Пянчук пасля выступлення ансамбля, якому ў той дзень было прысвоена ганаровае званне народнага.

Рэпертуар у «Пралесак» багаты і разнастайны. Тут творы беларускіх кампазітараў, руская і сусветная класіка. Асаблівае ж месца, натуральна, займае народная музыка, напевы роднага краю.

Беражлівы падыход да фальклорна-этнаграфічнай асновы выконваемых твораў, тактоўнае ўзбагачэнне народных мелодый арыгінальнымі варыяцыямі, падгалоскамі надае ім глыбокую выразнасць і непаўторны каларыт. А даўняя дружба з выкладчыкам музычнага вучылішча Таццянай Сцяпанавай і народным артыстам Беларусі, рэктарам Беларускай акадэміі музыкі Міхаілам Казінцом дапамагае не спыняцца на шляху творчага пошуку і карпатлівай працы, у якіх нараджаецца натхненне.

Адольф СУРЫНОВІЧ.

АФАРЫЗМЫ

Любіша МАНОЙЛАВІЧ

Атэіст, які абразы краў, прынародна каяўся: «Маю грэх: хаджу ў царкву».

У гэтым, як вы ведаеце, я маю заслугі. А зараз давайце пабачым, хто ў гэтым вінаваты!

За свае ўчынкі чалавек павінен адказваць. Пакуль не стане адказным работнікам.

Бюракрат — вінаваты з тых, хто вызначае правільны кірунак.

Гэтая газета — лепшая, у яе можна болей загарнуць.

Учора мы абедалі. Між тым, ёсць філосафы, якія лічаць, што гэта трэба рабіць кожны дзень.

Гуз на галаве — помнік асобнай думцы.

Вось вам простае выслоўе: «Сітуацыя складаная».

З сербскахарвацкай мовы пераклаў Іван ЧАРОТА.

Заснавальнік: ТБМ імя Ф.Скарыны.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220029, г.Менск, вул.Чычэрына, 1.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ: Эрнэст Ялугін — галоўны рэдактар, Лявон Баршчэўскі, Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Вінцук Вячорка, Віктар Гайсёнак, Радзім Гарэцкі, Ніл Гілевіч, Аляксей Глушко, Сяргей Запрудскі, Анатоль Клышка, Уладзімір Ламека, Зміцер Санько, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Віктар Шніп — адказны сакратар.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара можа не адпавядаць меркаванню рэдакцыі. Рукапісаў рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

Індэкс 63865. Замова № 27

Газета набрана і звярстана ў рэдакцыі газеты «Паляўнічы і рыбалоў Беларусі». Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку». 220041, г.Менск, пр. Ф.Скарыны, 79.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Наклад 5904 паасобнікі
Падпісана ў друк 4.07.1994 г. у 15 гадзін.